

‘Het idee is super’

Onderzoek Evaluatie
Gezinsarrangementen
Gemeente Rotterdam

Nul23

Marije Schotpoort
m.m.v. Nina cohen
Juli 2018

Samenvatting

De gemeente Rotterdam is, met als uitgangspunt de hulpverlening voor volwassenen en kinderen te combineren, in 2018 gestart met het gezinsarrangement. In dit combinatieproduct wordt WMO begeleiding bij 'sociaal en persoonlijk functioneren' gecombineerd met 'opvoedondersteuning'. Beide producten worden door dezelfde WMO aanbieder geboden. Het arrangement is bedoeld voor gezinnen met waar sprake is van een licht verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek en waar een hulpvraag is over de opvoeding van de kinderen.

Om een keuze te maken voor voortzetting van het arrangement en eventuele uitbreiding naar andere doelgroepen is een evaluatieonderzoek gedaan naar de gezinsarrangementen, waarbij vragen zijn gesteld aan indicatiestellers, aanbieders (middenmanagement), hulpverleners en cliënten. De hoofdvraag luidt: In hoeverre hebben de gezinsarrangementen bijgedragen aan:

- 1) het bevorderen van de zelfredzaamheid van ouders met betrekking tot sociaal- en persoonlijk functioneren met inbegrip van opvoedvaardigheden;
- 2) een integrale aanpak voor het gehele gezin?

Het antwoord op deze vraag is dat het gezinsarrangementen in ruime mate heeft bijgedragen aan zowel de toename van de zelfredzaamheid, het bevorderen van de opvoedvaardigheden en een integrale aanpak van cliënten die het arrangement hadden. De potentie van het gezinsarrangement wordt niet ten volle verzilverd door:

- A. knelpunten in de uitvoering*;
- B. doordat een grote groep cliënten het gezinsarrangement misloopt. Dé werkzame factor van het gezinsarrangement is meer uren voor de begeleiding. De vorm van die het arrangement heeft op dit moment is, omdat er een apart product moet worden aangevraagd, eerder een min- dan een pluspunt.

Cliënten gaan er voornamelijk op vooruit met betrekking tot rust (stabiliteit), structuur, een stabiele woonsituatie, grip op hun financiën en betere opvoedvaardigheden. De kinderen gaan er op vooruit omdat hun algemene situatie verbetert (stabiliteit), stress en daaruit voorkomend negatief gedrag bij de ouder afneemt en omdat de ouder betere opvoedvaardigheden leert.

*De effectiviteit van het arrangement wordt belemmerd door:

- knelpunten in de indicatiestelling: product niet bekend, traagheid, verschillen in kwaliteit en toekenning door verschillende indicatiemedewerkers
- knelpunten in de uitvoering: wisselende hulpverleners, geen flexibele inzet, van te hoge werkdruk
- knelpunten in de samenwerking met andere partners: geen goede afstemming over de inhoud van het plan en taalverdeling, geen casusregie
- daarnaast loopt een grote groep cliënten het gezinsarrangement mis, die er wel baat bij zouden hebben.

Naast de hoofdvraag is ook de vraag over de wenselijkheid van een arrangement huiselijk geweld aan de aanbieders voorgelegd. Er is een wens om meer uren te besteden in gevallen van huiselijk geweld, waarbij hulpverleners met het hele gezin aan de slag mogen gaan. Zij zien de noodzaak om zowel casusregie als begeleiding te bieden in deze gevallen en hebben nu onvoldoende ruimte om dit goed te doen.

De belangrijkste aanbeveling aan de gemeente Rotterdam is om bij cliënten met een indicatie 'sociaal en persoonlijk functioneren' en kinderen (op komst) standaard meer begeleidingsuren te indiceren. Dit geeft duidelijkheid en scheelt veel wachttijd en administratieve handelingen. Cliënten lopen zodoende het arrangement ook niet meer mis. Daarnaast zijn aanbevelingen gedaan over:

- het verbeteren van het indicatieproces
- het mogelijk maken van flexibele inzet van de begeleiding
- het stimuleren dat WMO aanbieders voor opvoedondersteuning met SKJ geregistreerde medewerkers werken
- het invoeren van een taakverdeling als meerdere hulpverleners bij een gezin betrokken zijn. Dit met extra aandacht voor casusregie en vervolgonderzoek in de toekomst naar het dempingseffect van uren voor opvoedondersteuning binnen de WMO begeleiding voor opvoedondersteuning geboden door het wijkteam en specialistische jeugdhulp.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Inleiding	3
1. Het onderzoek	4
1.1. Doel van het onderzoek	4
1.2. Onderzoeksopzet	4
A. Hoofd- en deelvragen evaluatie gezinsarrangement	4
B. Huiselijk geweld arrangement	5
1.3. Verloop van het onderzoek	6
2. Uitkomsten	8
2.1. Deelvraag 1	8
2.2. Deelvraag 2	10
2.3. Deelvraag 3	12
2.4. Deelvraag 3b	16
2.5. Deelvraag 4	19
2.6. Deelvraag 5	21
2.7. Deelvraag 6	25
2.8. Deelvraag 7	26
2.9. Deelvraag 8	29
2.10. Huiselijk geweld arrangement	30
3. Conclusies	31
4. Aanbevelingen	34
5. Bijlagen	35
Bijlage 1 Tabel met respondenten	35
Bijlage 2 Combinatie van opvoedondersteuning met andere resultaatgebieden	36
Bijlage 3 Vragenlijst indicatiestellers	37
Bijlage 4 Vragenlijst aanbieders	39

Inleiding

Na de decentralisaties van de WMO en jeugdhulp in 2015 is ingezet op het samenvoegen van de zorg voor de volwassenen en kinderen in Rotterdams gezinnen met een hulpvraag. Het eerste gezinsarrangement is ontwikkeld voor de doelgroep gezinnen met kinderen in de (volwassen)opvang. In 2018 is het gezinsarrangement breed beschikbaar gekomen. Het gebruik van gezinsarrangementen neemt sinds de invoering sterk toe. Er is een toenemende behoefte om zorgvragen integraal te benaderen. Zo is medio 2019 een motie aangenomen om te komen tot een WMO-arrangement dat geschikt is voor huishoudens waar sprake is van huiselijk geweld.¹ Voor beleidsontwikkeling voor de komende jaren is besloten om het gebruik en effect van gezinsarrangementen te onderzoeken. De Gemeente Rotterdam heeft ons gevraagd uitvoering te geven aan dit onderzoek. In dit rapport 'Het idee is super'² wordt kort verteld hoe het onderzoek is uitgevoerd, daarna worden de deelvragen beantwoord, waarna de conclusies en aanbevelingen volgen.

Wat is het gezinsarrangement?

Het gezinsarrangement bestaat uit WMO begeleiding aangevuld met opvoedondersteuning. 'In deze situatie gaat het om ouders met dusdanige volwassen problematiek dat 2de lijns WMO hulp in de vorm van een arrangement noodzakelijk is. Aanvullend hierop hebben zij behoefte aan lichte vormen van opvoedingsondersteuning.'³ 'Voorheen werd er in deze gevallen opvoedondersteuning vanuit het wijkteam geleverd. Met de introductie van het gezinsarrangement is het mogelijk gemaakt om opvoedondersteuning integraal onderdeel te laten uitmaken van het Wmo-arrangement.'⁴ 'Het gaat om situaties waarbij er voor de kinderen zelf geen specialistisch jeugdhulp nodig is, maar er wel opvoedproblemen zijn.'⁵ Aan het resultaatgebied 1 'sociaal en persoonlijk functioneren' wordt 'opvoedondersteuning' (1b) toegevoegd.⁶

Voorwaarden voor een gezinsarrangement zijn:

- Minimaal één van de ouders heeft ondersteuning nodig bij het sociaal persoonlijk functioneren;
- Opvoedondersteuning is nodig om te voorkomen dat er ontwikkelingsproblemen bij het kind ontstaan;
- Het kind zelf heeft geen jeugdhulp nodig.

Binnen een gezin is er één gezinsarrangement. De indicatie staat op naam van één ouder. Als het nodig is worden beide ouders ondersteund bij de opvoeding. Ook kan de ondersteuning voor meer jeugdigen in het gezin van toepassing zijn. Als er ook Jeugdhulp in een gezin aanwezig is, zal opvoedondersteuning vanuit jeugdhulp geboden worden en kan dit resultaatgebied niet in het WMO-arrangement opgenomen worden.⁷

¹ Bron: Evaluatieonderzoek gezinsarrangementen WMO-jeugd, 2019

² Deze toelichting gaf een hulpverlener op de vraag naar een rapportcijfer. Ze gaf een 10 voor de potentie van het gezinsarrangement, omdat het product vaak niet en te kort wordt ingezet en ze vulde aan 'Het idee is super, maar het zou ook een algemeen product kunnen zijn met meer uren.'

³ Bron: Discussienota gezinsaanpak

⁴ Bron: Evaluatieonderzoek gezinsarrangementen WMO-jeugd, 2019

⁵ Bron: Voorstel gezinsarrangementen, 2017

⁶ Bron: Werkinstructie, wijzer met arrangementen WMO, 2019

⁷ Bron: Werkinstructie, wijzer met arrangementen WMO, 2019

1. Het onderzoek

1.1. Doel van het onderzoek

De doelstelling van het onderzoek is om antwoord te geven op de vraag of de doelen die de gemeente Rotterdam voor het arrangement heeft opgesteld zijn behaald. Dit onderzoek is de eerste stap, waarin de micro- en mesodoelen worden geëvalueerd. De macrodoelstellingen 'demping van inzet van jeugdhulp' en 'demping van inzet van opvoedondersteuning door de wijkteams' zijn geen onderdeel van dit onderzoek.

De onderzochte doelen zijn:

- 1) Op het niveau van het gezin: Het gezinsarrangement geeft invulling aan de doelstelling Integrale aanpak voor jeugd en volwassenen. Een gezinsarrangement is een middel. Een middel om ervoor te zorgen dat bij samenloop van problematiek van kind(eren) en ouder(s) de hulp en ondersteuning integraal kan plaatsvinden. Niet alleen vanuit het uitgangspunt van één gezin, één plan, maar ook één budget voor de te bieden hulp;
- 2) Op het niveau van de aanbieder: Stelt zorgorganisaties in staat om integrale hulp en ondersteuning aan het gehele gezin aan te bieden.

Naast het onderzoek naar het behalen van de doelen van het gezinsarrangement, zal conform de wens van de Gemeente Rotterdam ook een richtinggevende uitspraak worden gedaan over of er een arrangement voor andere doelgroepen zou moeten komen in het algemeen en voor cliënten die te maken hebben met huiselijk geweld in het bijzonder.

1.2. Onderzoeksopzet

A. Hoofd- en deelvragen evaluatie gezinsarrangement

De hoofdvraag voor dit evaluatieonderzoek luidt:

In hoeverre hebben de gezinsarrangementen bijgedragen aan 1) het bevorderen van de zelfredzaamheid van ouders met betrekking tot sociaal en persoonlijk functioneren met inbegrip van opvoedvaardigheden en 2) een integrale aanpak aan het gehele gezin?

Deelvragen:

1. Wat zijn de aantallen (inclusief intensiteit), tijdsduur, doelgroep en kosten van de gezinsarrangementen?
2. Is er tegelijk met de gezinsarrangementen sprake van jeugdhulp of een indicatie voor een ander WMO resultaatgebied dan 1 + 1b?
3. Wat zijn de ervaringen van de ouders, indicatiestellers en zorgverleners bij de inzet van een gezinsarrangement?
4. 3b Hoe (goed) verloopt het indicatieproces?⁸
4. Wat is de effectiviteit van de gezinsarrangementen op de toename van de zelfredzaamheid op zowel sociaal en persoonlijk functioneren als ten aanzien van de opvoedvaardigheden? (zijn de doelen gehaald?)
5. Hoe en hoe vaak is met de gezinsarrangementen voorkomen dat ontwikkelingsproblemen bij kinderen zijn ontstaan?
6. Hoe hebben aanbieders de gezinsarrangementen (verschillend) vorm gegeven?
7. Heeft de mogelijkheid gezinsarrangementen in te zetten bijgedragen aan het bieden van integrale hulp voor gezinnen (door middel van één gezin, één plan)?
8. Voldoen de ingezette arrangementen aan de verplichtingen die de jeugdwet aan de uitvoering stelt (waaronder registratie van de professionals)?

⁸ Deze deelvraag is later toegevoegd toen uit de interviews bleek dat de indicatiestelling een belangrijk onderdeel is in de effectiviteit van de gezinsarrangementen.

B. Huiselijk geweld arrangement

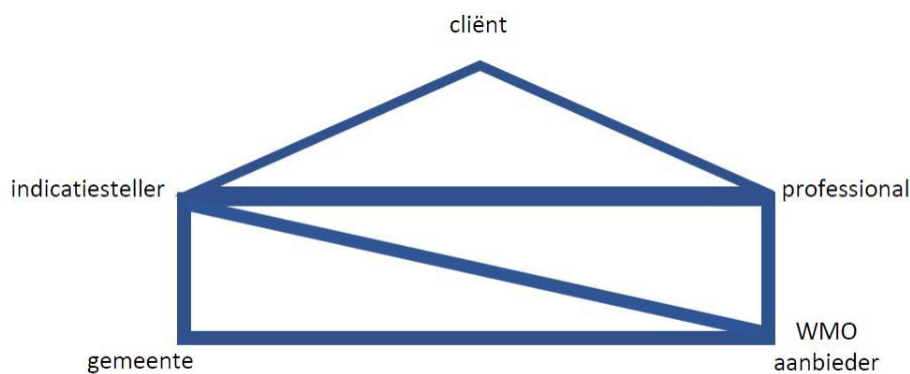
Voor het tweede doel van het onderzoek, namelijk de mogelijke uitbreiding van WMO-arrangementen voor nieuwe doelgroepen, is de volgende vraag het uitgangspunt:

Is het haalbaar, wenselijk en effectief om het gezinsarrangement verder uit te breiden met combinaties van overige resultaatgebieden uit de arrangementen jeugd-, WMO- of andere vormen van ondersteuning?

Deze vraag gaan we niet met onderzoek beantwoorden. We verzamelen de meningen van de respondenten en zullen op basis van de ervaringen met het gezinsarrangement en de meningen een aanbeveling doen of en in welke vorm een (combinatie)product voor huishoudens die te maken hebben met huiselijk geweld ontwikkeld zou kunnen worden. Dit met als doel passende, effectieve hulpverlening bij deze problematiek in combinatie met andere hulpvragen.

Aanpak

Er is gekozen voor praktijkonderzoek met een klein kwantitatief deel, voornamelijk om deelvraag 1 en 2 te beantwoorden, en kwalitatief onderzoek voor de overige deelvragen. Het kwantitatieve onderzoek is een data-analyse van door de gemeente verstrekte data over tijd, geld en aanbieders. Voor de beantwoording van deelvragen 3 t/m 8 zijn vier groepen respondenten onderscheiden, namelijk cliënten, hulpverleners, aanbieders (management) en indicatiestellers. De indicatiestellers en aanbieders hebben we schriftelijke vragen gesteld en de cliënten en hulpverleners hebben we geïnterviewd. Een gedetailleerde beschrijving van de onderzoekstrategie –en methoden is te vinden in 'plan van aanpak evaluatieonderzoek gezinsarrangementen Rotterdam'.

1.3. Verloop van het onderzoek

Respons

Het onderzoek heeft voldoende data opgeleverd om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden. De hoeveelheid respondenten wijkt af van het beoogde aantal. Bij aanbieders en indicatiestellers is dit een positieve afwijking en bij hulpverleners en cliënten een negatieve. Het interviewen van drie teamleiders -van hulpverleningsteams die de gezinsarrangementen uitvoeren- en de toegestuurde documenten leverden voldoende inhoudelijke informatie om alle vragenlijsten op te stellen. De beleidsmedewerkers van de gemeente Rotterdam zijn behulpzaam geweest bij het aanscherpen van de vragenlijst voor aanbieders.

Type respondent	Beoogd aantal	Gerealiseerd aantal	Respons-percentage	Toelichting
Hulpverleners	≥8	7	Niet van toepassing	De werving van hulpverleners verliep in het kielzog van de werving van de cliënten ook moeizaam.
Cliënten (ouders)	≥10	5	Niet van toepassing	De werving verliep stroef en traag door: gebrek aan warme contacten, tijd die nodig was om intern bij de juiste medewerker terecht te komen, interne onbekendheid met het onderzoek, tijd die nodig was voor interne besluitvorming over deelname en geschikte/beschikbare cliënten, beperkt aantal cliënten die wil en kan deelnemen (überhaupt en binnen de gestelde tijd). Er was één afmelding van een gepland interview i.v.m. de persoonlijke (verslechterde) situatie van de cliënt.
Aanbieders (managers)	3	3	Niet van toepassing	Het is goed gelukt om tijdig voldoende teamleiders te interviewen voor input voor de vragenlijst voor aanbieders.
	10	12 (van wie 1x geen contract voor gezinsarrangement en 4x naast contract gezinsarrangement ook een contract voor jeugdhulp)	57% (van 21 totaal)	Er bleken geen twaalf, maar 21 aanbieders te zijn voor de gezinsarrangementen (van wie er twee geen contract hebben voor deze hulpvorm maar in overleg met de Gemeente Rotterdam wel zijn toegevoegd aan de lijst respondenten en twee andere aanbieders die in de praktijk geen gezinsarrangementen hebben geboden)
Indicatiestellers	10	32	76% (42 totaal)	De vragenlijst is verstuurd naar de 40 mailadressen op de lijst met wijkteams + Centraal Onthaal en het jongerenloket. (42)

Aanpassen vraag m.b.t. andere arrangementen

Binnen de scope en het tijdpad van het onderzoek plus de maximale interviewtijd/lengte van de vragenlijsten bleek het niet mogelijk om de respondenten uitputtend te vragen naar andere problematieken en leefgebieden, zonder dat beantwoording van de hoofdvraag hieronder zou leiden. We hebben daarom de originele vraag:

'Is het haalbaar, wenselijk en effectief om het gezinsarrangement verder uit te breiden met combinaties van overige resultaatgebieden uit de arrangementen jeugd-, WMO- of andere vormen van ondersteuning?'

Veranderd naar:

'Is het haalbaar, wenselijk en effectief om een arrangement voor huiselijk geweld te realiseren?'

Planning

In verband met de problematische werving van cliënten en hulpverleners is het onderzoek uitgelopen en is het onderzoeksrapport opgeleverd in week 9 in plaats van in week 5. Om vanwege de krappe tijdsplanning in verband met beleidsvorming en besluitvorming hierover tegemoet te komen aan de behoefte van de Gemeente Rotterdam om algemene uitspraken te kunnen doen over de gezinsarrangementen is op 13 februari (week 7) een 'schot voor de boeg' van de uitkomsten en aanbevelingen verstuurd aan de opdrachtgever.

2. Uitkomsten

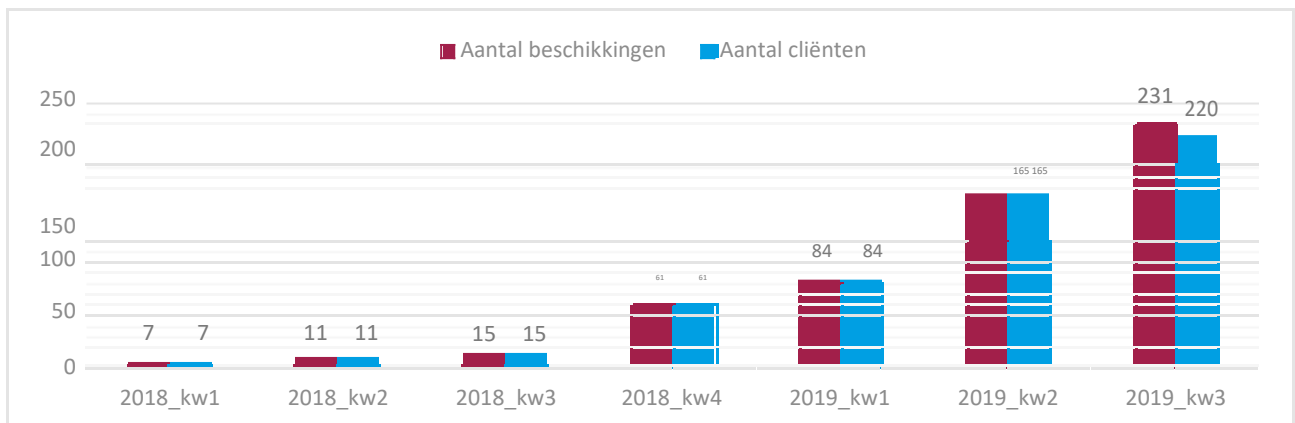
In dit deel van het rapport zullen de deelvragen stuk voor stuk worden beantwoord. Na de start van het onderzoek bleek de indicatiestelling een essentieel thema. Daarom is aan deelvraag 3 toegevoegd 3b: ‘hoe (goed) verloopt het indicatieproces?’ Na het beantwoorden van de deelvragen wordt aandacht besteed aan de mogelijke arrangementen voor andere doelgroepen, waarna de conclusies volgen en de hoofdvraag wordt beantwoord.

2.1. Deelvraag 1

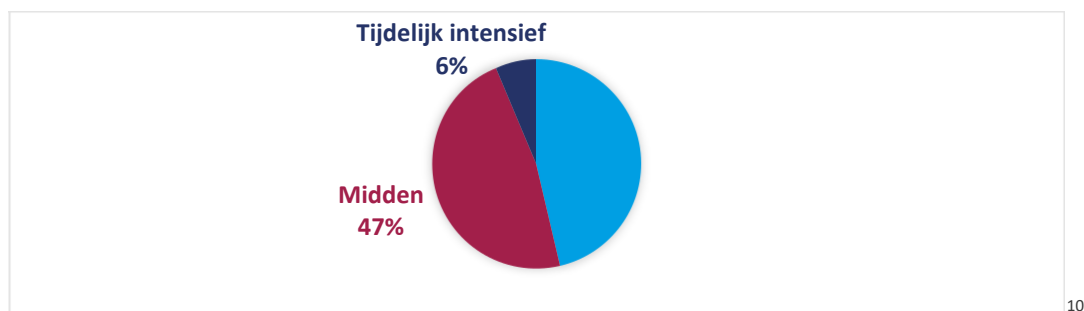
Wat zijn de aantallen (inclusief intensiteit), tijdsduur en doelgroep van de gezinsarrangementen?

Aantallen, tijdsduur en intensiteit

Sinds de invoering zijn er 633 beschikkingen gezinsarrangement afgegeven voor 533 cliënten. De gemiddelde duur van de afgesloten gezinsarrangementen is 219 dagen (157 werkdagen). In onderstaande grafiek is het aantal cliënten met een gezinsarrangement en het aantal beschikkingen voor een gezinsarrangement per volledig kwartaal weergegeven. Na een voorzichtige aanloop is vanaf het eerste kwartaal van 2019 een geleidelijke, forse stijging van het aantal indicaties te zien. Vanaf het derde kwartaal van 2019 doen zich de eerste herindicaties voor (11). De overige herindicaties⁹ vonden plaats in kwartaal 4, die nog niet was afsloten ten tijde van onze data analyse.

De intensiteit van het deel opvoedondersteuning (1b) is in onderstaande diagram te zien. ‘Midden’ en ‘beperkt’ komen bij bijna de helft van de gezinnen voor en ‘tijdelijk intensief’ maar bij ongeveer 1 op de 20 gezinsarrangementen. Een hulpverlener vertelt dat voor ‘tijdelijk intensief’ een totale maximale duur van zes maanden geldt en dat betreft zij.

⁹ 633 beschikkingen minus 533 unieke cliënten = 100 herindicaties minus 11 herindicaties in kwartaal 3 van 2019 -> dit resulteert in 89 herindicaties in kwartaal 4

¹⁰ Onder de zorgaanbieders die hebben meegewerkt aan het onderzoek (vragenlijst aanbieders), zijn aanbieders die ‘meestal intensiteit midden’ aanbieden met 70% oververtegenwoordigd

Doelgroep

Het gezinsarrangement bestaat uit WMO begeleiding aangevuld met opvoedondersteuning. De WMO begeleiding kent zeven cliëntgroepen en acht resultaatgebieden. Voor vier cliëntgroepen is het gezinsarrangement mogelijk, namelijk Verstandelijk Beperkt Extramuraal, Verstandelijk Beperkt Intramuraal, (Openbare) Geestelijke Gezondheidszorg intramuraal en (Openbare) Geestelijke Gezondheidszorg extramuraal.

In onderstaande tabel is de verdeling van cliëntgroepen weergegeven in percentages.

Cliëntprofielen		Percentage van cliënten ¹¹
1	Ouderen en somatiek	0%
2	Lichamelijk beperkten	0%
3	Verstandelijk beperkten extramuraal	0%
4	Verstandelijk beperkten intramuraal	1%
5	(O)GGZ extramuraal	90%
6	(O)GGZ intramuraal	10%
7	Zintuiglijk beperkten	0%

We hebben de open vraag gesteld aan iedere aanbieder om in hun eigen woorden te benoemen wat hun doelgroep is. Sommige aanbieders noemden meerdere doelgroepen. Het is opvallend dat psychiatrische problematiek/(O)GGZ maar een paar keer genoemd wordt en vooral andere aanduidingen van de doelgroep worden genoemd.

Doelgroep	Aantal keer genoemd
LVB (licht verstandelijke beperking)	4
Slachtoffers van huiselijk geweld/kindermishandeling	2
(O)GGZ waarbij er sprake is van dakloosheid / complexe opvoedproblematiek	2
Dakloze gezinnen (in een opvang)	3
GGZ	1
Multiprobleem gezinnen	2
Vrouwen tot 23 jaar met kinderen	1
Niet Aangeboren Hersenletsel	1

Conclusie

Een groeiend aantal Rotterdamse gezinnen maakt sinds 2018 gebruik van het gezinsarrangement. Het totale aantal gezinnen is 533, waarbij sprake is van 100 herindicaties. De intensiteitstredes 'midden' en 'beperkt' worden even veel geïndiceerd (bijna 50%) en in 6% van de gevallen gaat het om 'tijdelijk intensief'. De doelgroep van de gezinsarrangementen bestaat op een enkeling na volledig uit (O)GGZ, waarvan 10% intramuraal. De aanbieders gebruiken andere termen en noemen vooral LVB, slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling, (O)GGZ en dakloosheid (al dan niet in combinatie met elkaar) en multiprobleemgezinnen.

¹¹De percentages zijn afgerond

2.2. Deelvraag 2

Is er gelijk met de gezinsarrangementen sprake van jeugdhulp of een indicatie voor een ander WMO resultaatgebied dan 1 + 1b?

Jeugdhulp

Het was niet mogelijk om de combinatie van indicaties van ‘1b opvoedondersteuning’ en ‘jeugdhulp’ kwantitatief te onderzoeken. Het combineren van data van de backoffices voor WMO en jeugd bleek niet mogelijk. Door de 12 aanbieders, die de ‘vragenlijst aanbieders’ hebben ingevuld, wordt geschat dat in gemiddeld een kwart van de gezinnen met een gezinsarrangement, één of meerdere kinderen ook een indicatie voor jeugdhulp heeft. Kanttekening is dat hier geen sprake is van een gewogen gemiddelde (er zijn aanbieders met heel veel tot nauwelijks cliënten met gezinsarrangementen). Een cliënt geeft een voorbeeld van de combinatie met jeugdhulp en vertelt over de hulp aan haar zoontje: ‘Naast video home training heeft hij speltherapie gehad, dat is net afgerond. Nu heeft hij motorisch, daar zijn ze nu ook al mee bezig. Ik verwacht dat er nog wel een paar dingen achteraan komen.’

Gaat het wel of niet samen?

Het is bijzonder dat een combinatie van opvoedondersteuning en jeugdhulp regelmatig voorkomt. Toch vertelt een hulpverlener het volgende: ‘Helaas stopt het arrangement zodra de jeugdhulp wordt ingezet. En dat is toch jammer. Jeugdhulp is toch vaak buitenshuis en wij kunnen juist binnen het gezin zo mooi meekijken. Jammer dat dit niet naast elkaar kan bestaan.’ Eén hulpverlener benoemt dat de WMO-opvoedondersteuning soms mogelijk maakt dat een gezin dat voor jeugdhulp op een lange wachtlijst staat, toch alvast hulp met de opvoeding krijgt.

Andere resultaatgebieden

Het resultaatgebied 1 ‘sociaal en persoonlijk functioneren’ is een voorwaarde voor het toekennen van ‘opvoedondersteuning’. Bij 2 cliënten is aan deze voorwaarde niet voldaan. In onderstaande tabel is de combinatie van ‘opvoedondersteuning’ met de 8 resultaatgebieden in beeld gebracht. De conclusie is dat ‘opvoedondersteuning’ en ‘financiën’ zeer vaak tegelijk worden geïndiceerd. De resultaatgebieden ‘dagbesteding’ en ‘zelfzorg en gezondheid’ komen ongeveer bij een vijfde van de cliënten voor. Nachtzorg geldt voor 1 op de 10 cliënten van een gezinsarrangement. Een uitgebreide weergave van de resultaatgebieden met de intensiteitstreden is te vinden in bijlage 1.

Resultaatgebied	Percentage
1. Sociaal en persoonlijk functioneren	100%
2. Ondersteuning en regie bij het voeren van een huishouden	3%
3. Financiën	85%
4. Dagbesteding	17%
5. Ondersteuning bij zelfzorg en gezondheid	20%
6. Huisvesting	0%
7. Mantelzorgondersteuning zodat de cliënt langer thuis kan wonen	0%
8. Nacht toezicht (losse categorie)	10%

60% beperkt
30% midden
10% tijdelijk intensief

Percentage dat de verschillende resultaatgebieden zijn geïndiceerd naast 1b (n= 533 unieke cliënten)

Bij de combinatie van SPF & ‘opvoedondersteuning’ is de verdeling over de intensiteitstreden van SPF als volgt:

Intensiteitstrede SPF	Percentage
Beperkt	10%
Beperkt/midden	21%
Midden	4%
Midden/intensief	45%
Tijdelijk intensief	19%

Een aanbieder geeft aan dat de omschrijving van de resultaatgebieden scherper kan. Huiselijke relaties bijvoorbeeld valt onder sociaal en persoonlijk functioneren. Het is echt een containerbegrip, want meegaan naar de psycholoog valt er ook onder. Wij vinden dat zelfzorg en gezondheid. Een andere hulpverlener merkt op: ‘Gezondheid zou vaker meegenomen moeten worden in het ondersteuningsplan.’ In de interviews valt op dat het huishouden regelmatig wordt genoemd, maar nauwelijks is geïndiceerd. Hetzelfde valt op voor huisvesting, waarover meer op pagina 19 (huis en geld).

Conclusie

Er zijn geen cijfers over dat gezinnen tegelijk een gezinsarrangement hebben en een jeugdhulpindicatie. Aanbieders schatten dat een kwart van de kinderen een indicatie jeugdhulp heeft (geen gewogen gemiddelde). Het is onduidelijk waarom veelvuldig beide indicaties naast elkaar bestaan en daarnaast de indicatiesteller soms het gezinsarrangement beëindigt, zodra jeugdhulp wordt geïndiceerd. Naast de gezinsarrangementen hebben de cliënten in 85% van de gevallen een indicatie voor resultaatgebied 'financiën'. Dagbesteding en zelfzorg zijn bij (bijna) een vijfde van de cliënten geïndiceerd. Opvallend is dat 'huisvesting' vaak in de interviews wordt genoemd, maar niet geïndiceerd wordt.

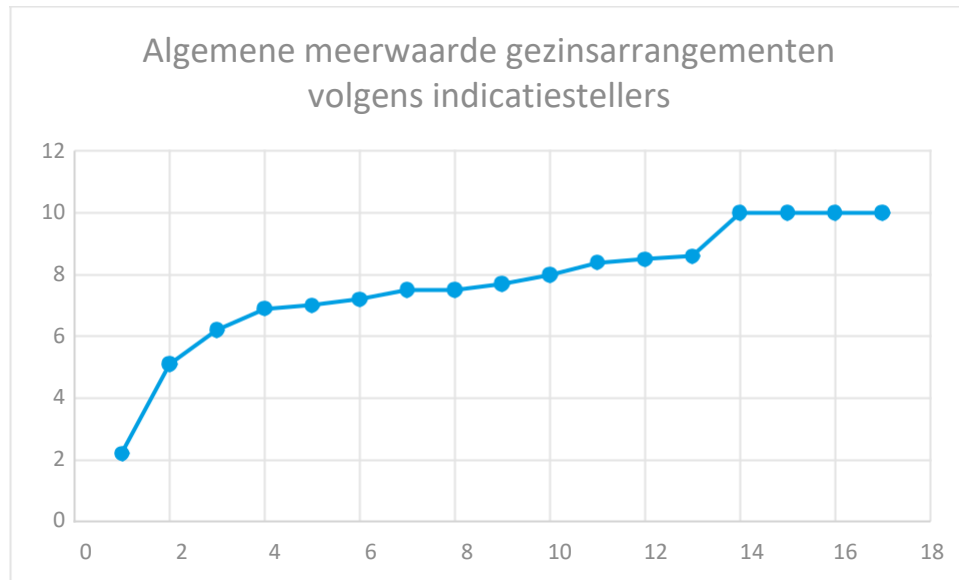
2.3. Deelvraag 3

Wat zijn de ervaringen van ouders, indicatiestellers en zorgaanbieders bij de inzet van het gezinsarrangement?

Rapportcijfer

Indicatiestellers

Op een schaal van 1 tot 10 is de indicatiestellers gevraagd in hoeverre zij vinden dat het gezinsarrangement een meerwaarde heeft. Deze vraag werd door 17 respondenten ingevuld. Zij geven de meerwaarde van het gezinsarrangement het gemiddelde rapportcijfer van 7,7. In onderstaande tabel is te zien dat meeste indicatiestellers (10 in totaal) een cijfer tussen een 7 en een 8,5 geven. Daarnaast geven vier respondenten het cijfer 10 en twee respondenten geven lagere cijfers (6,0 - 5,1- 2,2).

Clënten

In het algemeen vinden de cliënten de hulp die ze krijgen fijn. Ze geven hun directe begeleider meestal een hoog cijfer. Vooral de continuïteit en beschikbaarheid zijn belangrijk. 'Er kwamen nieuwe mensen, er gingen mensen weg, nieuwe mensen moesten weer ingewerkt worden. Het kostte weer veel tijd. Onbewust zie je eigenlijk de stressfactor bij hun. Bij mij viel het wel mee. Ik heb een vaste begeleider, dus ik had geluk.' Drie cliënten geven niet een nóg hoger cijfer omdat de bereikbaarheid en/of beschikbaarheid beter kan of omdat het aantal uren te laag is. 'Door de bereikbaarheid zou ik een 8 moeten zeggen. (...) Dat is niet haar schuld, maar van het bedrijf. Anders had ik haar een 10 gegeven.' 'Als ik kijk naar de uren zie ik dat het te weinig is. Bij E. stond het anders in de computer waardoor ze er eigenlijk maar een half uur per week kon zijn. Eigenlijk zou dit twee uur moeten zijn.' Dat de hulp dichtbij is, terwijl het zelfstandig aanvoelt is belangrijk voor de cliënten. Ze hebben graag iemand die duidelijk is. 'Hun snappen je en hebben begrip. Ook als ik boos ben dan hebben ze begrip. Het is echt heel fijn dat ik overal met hun over kan praten. Ze zijn gewoon direct en draaien er niet om heen.'

Hulpverleners

De hulpverleners geven cijfers variërend van een 4 tot een 10¹². Ze maken daarbij onderscheid tussen de potentie van het arrangement en de uitwerking in de praktijk (zie deelvraag 3b). Een hulpverlener geeft de volgende toelichting: 'Het product moet een 10 krijgen, dat krijgt het nu nog niet omdat het product niet volledig wordt ingezet zoals dat nodig is.' En een andere hulpverlener geeft een onvoldoende: 'Ik geef op dit moment een 4 want het werkt nu gewoon niet goed.' Een ander hulpverlener stelt: 'Het proces er omheen geef ik een onvoldoende.' Een aanbieder zegt: 'We werken landelijk en gebruiken het gezinsarrangement als good practice als we bij andere gemeenten aan tafel zitten.'

¹²De hulpverleners gaven precies alle cijfers in de genoemde range namelijk een 4, 5, 6, 7, 8, 9 en een 10

Opbrengst in het algemeen

Clënten noemen als positief effect van de hulp:

- meer rust
- meer structuur
- hulp bij: instanties, een dak boven hun hoofd, opvoeding, eigen woonruimte, financiën en relaties.

Een hulpverlener benoemt: 'Het gezinsarrangement geeft veel ruimte om een gezin in de context te begeleiden en dat is heel belangrijk. Op één element richten is niet helpend. Het start bij de WMO, maar we zien wel vaker dat het bij het systeem ook niet goed gaat. Het speelt vaak op meer leefgebieden. Ook op meerdere tijdstippen op de dag.'

De bedoeling

De zorgaanbieders is gevraagd naar wat volgens hen het doel is van het gezinsarrangement. De meeste doelen raken aan de hoofddoelen van de gemeente Rotterdam, namelijk integrale hulp en de gezonde ontwikkeling van de kinderen. De aanbieders benoemen echter vaker 'opvoeding versterken' in plaats van 'ontwikkelingsachterstand voorkomen' en ze noemen (hun) specifieke doelgroepen.

De volgende onderwerpen werden genoemd:

Doel	Aantal x genoemd
Aandacht voor het hele gezin, compleet aanbod van hulpverlening voor opvoeders en kinderen	4
Zorgen voor een gezond opvoedklimaat, ouders ondersteunen in de opvoeding door het aanleren van opvoedvaardigheden	4
Zo min mogelijk verschillende hulpverleners in een gezin door 1 arrangement	2
Zorgen dat het kind bij ouder(s) kan blijven wonen	1
Opvoedondersteuning i.v.m. de impact van huiselijk geweld op de ouders en de kinderen. De opvoedondersteuning richt zich op de veiligheid van de kinderen en verwerking van een periode van geweld binnen het gezin. De opvoedondersteuning richt zich op het tegengaan van intergenerationele overdracht en de ontwikkeling van het kind zonder geweld	1
Door middel van het gezinsarrangement is er de mogelijkheid voor cliënten om samen met hun kinderen opgenomen te worden in een veilige en beschermende woonomgeving. Zo kan er (vroeg-)tijdig opvoedingsrisico's en/of probleemgedrag bij de kinderen van de cliënten worden gesignaleerd. Hierdoor kan er tijdig hulp geboden worden om eventuele negatieve spiralen te doorbreken	1
Ondersteunen in het (zo veel mogelijk) zelfredzaam maken in het zelfstandig wonen en leven	1
Overbelasting bij jonge mantelzorgers van iemand met NAH voorkomen	1
Ouders met een beperking ondersteunen in de verzorging en opvoeding van hun kinderen	1

Als er maar meer uren zijn

Clënten maken geen onderscheid tussen de hulp op de verschillende resultaatgebieden. Een aantal maakt wel het onderscheid tussen opvoedondersteuning en de rest van de hulp. Ze noemen verder vooral de naam van de vaste hulpverlener. 'Ik heb contact met D. en E. In principe mogen ze geen gezinshulp geven. Maar ik zat al bij E. Ik wilde geen andere hulpverlener en wil gewoon bij E. blijven. (...) Ze doet bijna alles, behalve me huishouden. Eigenlijk kan ik haar altijd bellen. We bespreken heel veel. Bijvoorbeeld toen ik eigenlijk uit elkaar moest met mijn vorige vriend. Ze hebben me begeleid daarin. Ze denken ook mee met dagelijkse dingen. Ze geven me ook tips. Het is niet altijd fijn om te horen, maar ze brengen het wel zo dat je er ook wat mee doet.' Hulpverleners geven aan dat een à twee keer in de week langs gaan voor veel cliënten niet voldoende is. Er moeten genoeg uren zijn om samen dingen te doen en te kunnen ondersteunen met dagelijkse dingen en instanties. Er ook zijn buiten kantoortijden, bij bijvoorbeeld het opstaan, eten en naar bed brengen. Twee hulpverleners noemen dat de administratieve last hoog en onwenselijk is.

Betere situatie voor de kinderen

Hulpverleners geven aan dat de timing voor opvoedondersteuning goed moet zijn. 'Als je verslaafd bent en je hebt geen eten, dan zit je niet te wachten op een medewerker die gaat zeggen hoe je je kind moet opvoeden. Eerst moeten andere dingen op orde.' Volgens de hulpverleners is het gezinsarrangement een goed product, omdat het legitimeert om met de opvoeding aan de slag te gaan en er meer tijd is om het gezin te helpen. De naam en de vorm maken eigenlijk niet uit. 'Het idee is super', vindt een hulpverlener: 'maar het zou ook een

algemeen product kunnen zijn met extra uren.' Een andere hulpverlener: 'Goed dat er aandacht is voor het kind. Ouders zijn dakloos als ze bij ons komen. De situatie is soms schrijnend. Het is heel goed dat er nu aandacht wordt besteed aan de kinderen. Het gezin is een systeem dat invloed op elkaar heeft. Een kind moet ook een stem krijgen, zo voorkom je ontwikkelingsproblemen.' Het gezinsarrangement werkt direct en indirect. Als er genoeg tijd is voor het gezin, kunnen de randvoorwaarden beter en sneller worden geregeld. Dit is belangrijk, omdat meer rust en zekerheid in het leven van moeder een positief effect heeft op alle gezinsleden en de opvoeding.

Er is tijd nodig

De cliënten die we hebben geïnterviewd hebben overwegend al lange tijd hulp. Het valt op dat ze effectieve hulp achteraf meer waarderen en dan kunnen inzien dat ze er toch echt baat bij hebben gehad. Gaandeweg verschuift de behoefte naar hulpverlening van dat de hulpverlener dingen oplost naar dat de cliënt dingen wil leren, zo omschrijft ook een hulpverlener. Een andere hulpverlener beschrijft dat de vertrouwensband daarin van wezenlijk belang is, zodat de cliënten hulp durven vragen om bewust te worden van hun leerdoelen. Een hulpverlener beschrijft dat het tijd kost voordat de situatie goed in beeld is en de hulpverlening effectief is. Hulpverleners omschrijven dat cliënten vaak goed zijn om sociaal wenselijke antwoorden te geven en zich beter voordoen. De hulpverlening moet daarom niet kort en gericht op praten zijn, maar intensiever en gericht op doen met soms tegelijk een gesprek. Hulpverlener: 'Het duurt heel lang, voordat je ziet wat er mis is als je maar weinig langs kan komen. Dat kost veel tijd. Als je samen met de cliënt optrekt, praat het makkelijker.' Meerdere hulpverleners benoemen dat een herindicatie aanvragen stressvol is voor cliënten. Dit vanwege de onzekerheid die er mee gepaard gaat of de zorg wel wordt verlengd gaat worden. Een paar cliënten en hulpverleners geven aan dat er soms te vroeg wordt gestopt of afgebouwd. Dit omdat het beter gaat, terwijl nog geen sprake is van een stabiele situatie. Een cliënt zegt: 'In juni loopt de indicatie af. Volgens moet B. dan gaan stoppen want ik heb het al best wel lang. Daar zie ik echt tegenop. Ik heb haar wel echt gewoon nodig.'

Geen vertrouwen

Daarnaast zijn er cliënten voor wie juist instanties hebben afgedaan. Cliënten hebben dan geen vertrouwen in nieuwe hulpverleners (tot eventueel het tegendeel is bewezen). 'Jeugdzorg' wordt een paar keer genoemd. Een cliënt beschrijft: 'Het probleem begon eigenlijk toen ze losbandig werd. Dat worden ze allemaal tussen 3 en 4. In de winkel allemaal dingen omgooien en dergelijke. Daar vroeg ik wel hulp bij. Nu doe ik dat niet meer. Ik vraag geen instanties meer, want dan loopt het weer uit de hand.' Een hulpverlener legt uit dat er bij veel moeders een spanningsveld is tussen het erkennen dat je problemen hebt en de angst voor 'jeugdzorg'.

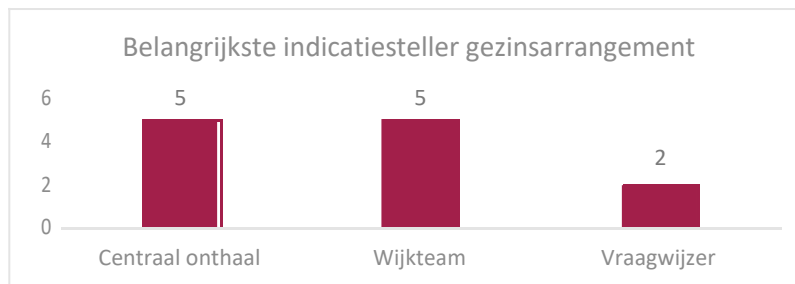
Intergenerationele problematiek

De hulpverleners geven aan dat problematiek in een gezin voornamelijk wordt veroorzaakt door de ouders. Hulpverlener: 'Het probleem ligt negen van de tien keer bij de ouder. Trauma bij de kinderen ontstaat in het gezin.' Een andere hulpverlener vertelt: 'Je bent bezig om patronen, die van generatie op generatie gaan, te doorbreken. Ze willen het bijna altijd anders dan hoe hun moeder het heeft gedaan, maar van aanpakken, geen idee.' Twee andere hulpverleners noemen dit punt ook expliciet. Eén hulpverlener vertelt dat ze ook met de moeder van de cliënt aan de slag is gegaan. Oma speelt hier een grote rol in het leven van haar dochter en kleinkind. Met haar invloed kan ze het effect van de opvoedondersteuning teniet doen. Een cliënt verteld: 'Als je nooit geleerd hebt hulp te vragen en je komt uit een probleemgezin. Dat vond ik het meest lastig.' Een andere cliënt: 'Dan wordt je zwanger en ga je bevallen en lig je in het ziekenhuis en je vraagt pas voor het eerst echt hulp. Ja, dat breekt. Ik ben geboren in Rotterdam, gezin van 5, moeder was alcoholist. M'n vader was uiteindelijk zijn baan verloren. Zodanig erg dat er geen geld meer was. Gas en elektra werd uiteindelijk afgesloten. Het is best vervelend als je op het vmbo zit en met vieze kleren naar school en je hebt geen schoolboeken. Dat is zwaar.'

Conclusie

De indicatiestellers geven het gezinsarrangement een 7,7 voor meerwaarde voor de cliënt. De cliënten zijn positief over de hulp die ze krijgen. Continuïteit en bereikbaarheid zijn voor hen belangrijk. De hulpverleners geven zeer uiteenlopende rapportcijfers. In hun toelichting zit een lijn, namelijk dat het product potentie heeft, maar nog onvoldoende uit de verf komt. Als algemene opbrengst van de begeleiding noemen cliënten vooral rust en structuur. Gevraagd naar het doel van het gezinsarrangement in eigen woorden, worden door de aanbieders antwoorden gegeven welke grofweg overeen komen met de hoofddoelen zoals gesteld voor de gemeente Rotterdam. De hulpverleners noemen dat de vertrouwensband met de cliënt van groot belang is. Cruciaal is volgens cliënten en hulpverleners dat er genoeg uren zijn voor de begeleiding en dat de looptijd lang genoeg is. Het product maakt volgens de hulpverleners niet uit, behalve dat gelegitimeerd moet worden dat de hulpverlener met opvoeding aan de slag mag gaan. Het gezinsarrangement werkt in het beste geval tweeledig: met meer uren zijn de hulpvragen sneller in beeld en is de basis sneller op orde wat indirect een positieve invloed op de opvoeding heeft, waarna gericht aan de opvoedingsvaardigheden wordt gewerkt wat voor een tweede positieve invloed zorgt. Hulpverleners benoemen dat bij hun doelgroepen het doorbreken van intergenerationele problematiek aan de hand is.

2.4. Deelvraag 3b

Hoe (goed) verloopt het indicatieproces?Verwijzers gezinsarrangement

De twaalf respondenten (aanbieders) noemen Centraal Onthaal en de wijkteams als de belangrijkste verwijzers.

Gezinsarrangement onbekend

Van de 32 respondenten uit de groep indicatiestellers was 81% (n=26) bekend met het gezinsarrangement. Van degenen die bekend waren met het gezinsarrangement heeft 52% (n=14) deze daadwerkelijk een keer geïndiceerd. Van alle respondenten samen heeft 44% het gezinsarrangement geïndiceerd. Bij de verbeterpunten werd door een aanbieder opgemerkt: 'WMO-adviseurs zijn nog niet voldoende op de hoogte van de gezinsarrangementen. Er moet meer bekendheid gegeven worden aan de mogelijkheid voor gezinsarrangementen.' Een aanbieder geeft aan dat er veel vaker opvoeddoelen in het ondersteuningsplan staan, dan er gezinsarrangementen worden beschikt.

De zorgaanbieders is gevraagd een schatting te geven van het aantal gevallen waarin een gezinsarrangement is toegekend. In onderstaande grafiek is per respondent het geschatte percentage weergegeven. De beelden of cijfers hierover lopen nogal uiteen. Eén cliënt is in beroep gegaan: 'Ik moest toen WMO aanvragen en dat werd toen allemaal afgewezen. We hebben een groter pakket aangevraagd wat afgewezen werd. Dat is later door een advocaat afgedwongen zeg maar.'

Ervaring WMO consulenten

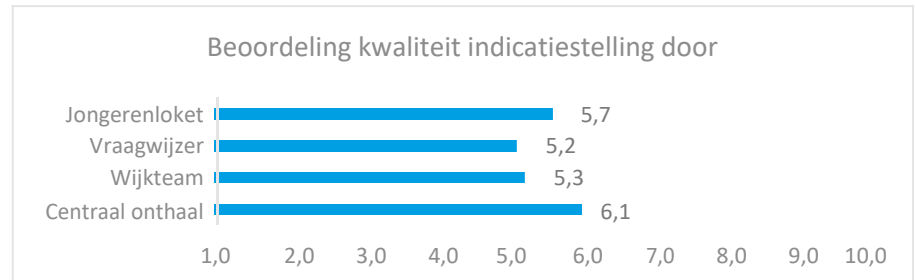
Door zowel twee hulpverleners als door een aanbieder is actief genoemd dat de kennis van (licht) verstandelijke beperking beter kan bij de WMO-consulenten. Niet alleen voor de toekennen van gezinsarrangement (van de juiste intensiteit), maar ook om te zien of het om kind- of gezinsfactoren gaat. Aldus de consulent: 'Alerter zijn op de ondersteuning die nodig is. Bij mensen met een verstandelijke beperking is het meestal de ouder(s) die ondersteuning nodig heeft en niet het kind. Hierdoor kan ook voorkomen worden dat er een jeugdbeschikking afgegeven wordt en er een jeugdzorgwerker in het gezin komt die onvoldoende kennis heeft van de VB problematiek, waardoor deze vorm van ondersteuning niet aansluit bij ouders en de resultaten uitblijven.' Twee respondenten noemen dat er sprake is van overschatting van de LVB doelgroep door WMO-consulenten, deels omdat de cliënten gebrekkig inzicht hebben in hun eigen situatie, deels omdat ze al pratend beter overkomen dan wat ze kunnen waarmaken in het dagelijks leven en deels omdat één gesprek te kort is om de situatie compleet en goed in te kunnen schatten. Door een hulpverlener in de vrouwenopvang wordt in het algemeen opgemerkt: 'Er is veel tact nodig van een WMO-consulent, echt kunnen aansluiten bij de deelnemer en kunnen levelen met begeleiders. Een goed opgeleide WMO-consulent met ervaring in de zorg is beter.' Een andere hulpverlener: 'Er zijn een boel WMO medewerkers die je serieus nemen, maar ook een hoop waarbij je je afvraagt wat ze op die plek doen.'

Verschillende routes

Er zijn verschillende routes te onderscheiden als het gaat om het aanvragen en toekennen van een gezinsarrangement. Voor een paar aanbieders geldt dat alle cliënten altijd al een gezinsarrangement hebben als ze binnenkomen bij de instelling voor hulp, bijvoorbeeld in het geval van woonbegeleiding voor jonge moeders. Een aanbieder voor dak- en thuisloze gezinnen vertelt dat zij altijd eerst starten, vanwege de urgentie van de situatie, en er daarna een plan wordt gemaakt en de indicaties worden verleend door Centraal Onthaal. Zij zien dat bij gezinnen die wel een eigen woonruimte hebben ook een gezinsarrangement nodig is en dat die het niet krijgen. Een GGZ-aanbieder die te maken heeft met het gezinsarrangement pakt het anders aan. Als ze vinden dat extra uren voor opvoedondersteuning nodig zijn, dan verwijzen ze de cliënt naar het wijkteam en wachten het indicatieproces af. Een hulpverlener vertelt dat ze als het gezinsarrangement niet is geïndiceerd zij deze altijd alsnog aanvraagt.

Kwaliteit

De kwaliteit van de indicatiestelling van het gezinsarrangement is door de aanbieders rond de grens van voldoende en onvoldoende gescoord.

Het duurt lang

Door cliënten, hulpverleners en aanbieders (management) worden de wachttijd/doorlooptijd bij het aanvragen van een WMO (her)indicatie genoemd als knelpunt. Een aanbieder heeft bij de verbeterpunten ingevuld: 'Voor een (nieuwe) indicatie moet je steeds terug naar het wijkteam en dat kan soms maanden duren.' Hulpverleners vragen zich af waarom een gezinsarrangement niet makkelijker en sneller wordt afgegeven als erom wordt gevraagd. De meeste respondenten hebben het over maanden of zelfs een half jaar wachten. Dit wordt zeer negatief beoordeeld. We vroegen een hulpverlener of er verschil is tussen wijkteams: 'Ja, veel verschil. Ik geloof dat er 48 wijkteams zijn in Rotterdam. Soms gaat het eerste contact snel, maar zodra er dan een WMO-indicatie aangevraagd moet worden dan duurt het weer ontzettend lang. Dan komt het pas een half jaar later een keer van de grond.'

Niet aanvragen

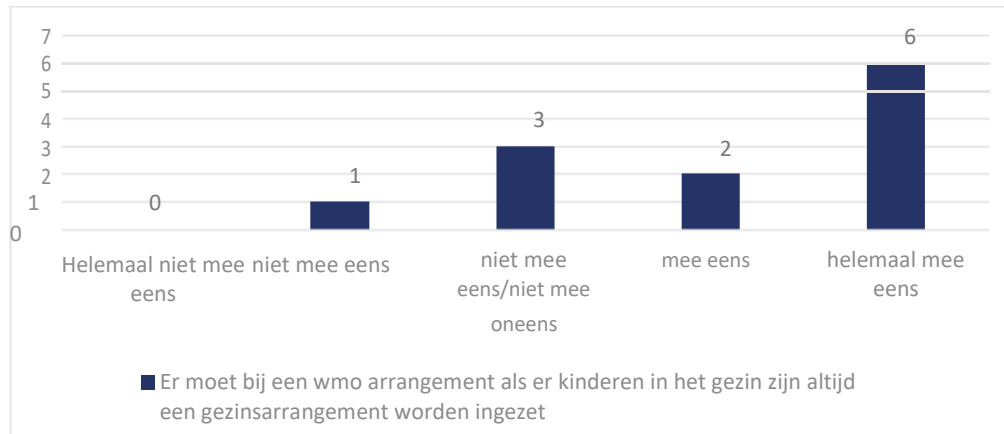
Een aantal aanbieders, bij wie de cliënten het arrangement niet standaard hebben of krijgen, geeft aan dat als ze genoeg uren hebben ze de opvoeding meepakken in de WMO-begeleiding en het indicatieproces laten voor wat het is. 'Op papier zijn het minder cliënten dan in werkelijkheid. Er zijn altijd meer dingen die spelen. Als het past in de uren gaan we aan de slag.' Eén van de cliënten van een andere aanbieder zegt: 'Wij zouden opvoedondersteuning krijgen en toen moest er weer iemand van de gemeente Rotterdam komen. Na zes maanden was het nog steeds niet geregeld. Toen heeft W. gezegd van laat maar, want het ging van de één naar de ander.' Een hulpverlener zegt: 'Ik merk ook wel eens dat mensen die de indicatie afgeven het zelf ingewikkeld vinden, omdat ze zeggen: 'Maar jullie doen toch al opvoedondersteuning.''

Intensiteit midden

Er wordt bij de verbeterpunten door de hulpverleners en managers meerdere malen gezegd dat de intensiteit van de hulp voldoende moet zijn en dat ze nu regelmatig uren te kort komen als er geen gezinsarrangement wordt toegekend of voor een te lage intensiteit. 'We zouden eigenlijk eens moeten testen of drie verschillende WMO adviseurs komen tot dezelfde beschikking' suggereert een hulpverlener. Concreet wordt de suggestie gedaan om minimaal intensiteitstrede 'midden' toe te kennen. Een hulpverlener stelt voor: 'Sneller, hogere indicaties gericht op het hele gezin. Opvoedondersteuning minstens op midden, omdat het voor de begeleider noodzakelijk is om de nodige tijd en aandacht te investeren in de opvoeding en de kinderen.' Een aanbieder zegt: 'Wees transparant in de treden en geef na het ondertekenen van het PO ook de mogelijkheid aan een organisatie om in bezwaar te gaan tegen de indicatie.' Ook wordt door een aanbieder genoemd dat voor de (her)indicatie meer gebruik gemaakt moet worden van de informatie en plannen van de hulpverleners die al voor handen zijn.

Altijd een gezinsarrangement

Tijdens de interviews met de drie managers van de gezinsondersteuners kwam duidelijk de mening naar voren dat bij kwetsbare ouders met dakloosheid, psychische problemen en bij jonge moeders het gezinsarrangement standaard geboden zou moeten worden. Daarom is onderstaande stelling voorgelegd aan de managers van de aanbieders. 67% is het met de stelling eens.

Een aanbieder geeft de volgende toelichting: 'Het is wenselijk als gezinsarrangementen makkelijker afgegeven worden. Als er begeleiding nodig is voor één van de ouders en er zijn ook opvoedvragen, dan is er een gezinsarrangement nodig. In de praktijk gebeurt dat nog lang niet altijd.' Een hulpverlener stelt: 'Ik wil eigenlijk gewoon een arrangement bij iedereen met kinderen. Het moet gewoon standaard ingezet worden, zodat wanneer je het echt nodig hebt je hier direct bij kunt en niet maanden hoeft te wachten tot je verder kunt.' Ook twee andere hulpverleners komen met dezelfde suggestie. Eén hulpverlener geeft als voorbeeld dat ze het heel raar vindt dat er geen arrangement is voor een moeder met borderline, omdat ze dan ook met de opvoeddoelen bezig is. Hulpverlener: 'Omdat bijvoorbeeld moeder kan flippen als door de kinderen iets niet volgens haar planning verloopt.'

Kind arrangement

De hulpverleners zien vaak dat er ook iets voor de kinderen nodig is. 'Negen van de tien cliënten heeft psychiatrische problematiek. Dus alle kinderen zijn KOPP¹³ kinderen'. Een aanbieder legt uit: 'De problematiek en het effect op het kind worden onderschat. Het uitgangspunt is meestal moeder.' Er zijn respondenten die pleiten voor ruimte om binnen het gezinsarrangement ook met de kinderen aan de slag te gaan. Ze merken op dat daarmee de naam van het product de lading zou dekken, wat nu volgens een aantal niet het geval is. Het is de vraag wie het kind-deel uitvoert. Zoals een hulpverlener het verwoordt: 'Ik ben nooit zo specialistisch als een pedagoog, dat kan ook helemaal niet.' Een aanbieder zegt: 'Ik zou het graag anders zien, een kindarrangement in plaats van een gezinsarrangement. Echt gericht op de ondersteuning van het kind en de eigen trajecten. Of nog beter, een combinatie. Echt een arrangement voor het hele gezin.' Een hulpverlener zegt: 'Er mag meer aandacht zijn voor de emoties van kinderen.'

Conclusie

Er is veel aan te merken op het indicatieproces vinden aanbieders, hulpverleners en cliënten. Dat begint met onbekendheid van het product onder 20% van de indicatiestellers en het niet benutten van het product door de helft van de indicatiestellers die het gezinsarrangement wel kent. Hulpverleners en aanbieders geven aan dat toekenning sterk afhankelijk is van de medewerker die de indicatie stelt. Aanbieders en hulpverleners adviseren ervaren indicatiestellers in te zetten met in het bijzonder kennis van cliënten met een licht verstandelijke beperking. Daarnaast is de doorlooptijd van de aanvraag veel te lang (maanden tot een half jaar). Meerdere respondenten adviseren altijd minimaal intensiteit 'midden' toe te kennen. Veel aanbieders vragen, mede door alle knelpunten in het indicatieproces, het gezinsarrangement niet aan als ze genoeg uren (over) hebben uit de indicaties op de andere resultaatgebieden om ook opvoedondersteuning te bieden. Twee derde van de aanbieders is het eens met de stelling dat als er kinderen zijn altijd een gezinsarrangement moet worden toegekend. Het merendeel van de hulpverlener heeft aangedragen dat het gezinsarrangement voor hun doelgroep altijd zou moeten gelden. Een aantal aanbieders en hulpverleners is voorstander van het oprekken van het gezinsarrangement naar SPF plus opvoedondersteuning plus hulp aan de kinderen c.q. vindt dat er een kindarrangement zou moeten komen.

¹³KOPP: Kinderen van Ouders met Psychiatrische Problemen. Of KOPP-kinderen zelf problemen krijgen hangt af van het samenspel van beschermende en risicofactoren in het gezin. Trauma, problemen met hechting en een gebrek aan opvoedvaardigheden van de (enige) ouder zijn bijvoorbeeld risicofactoren.

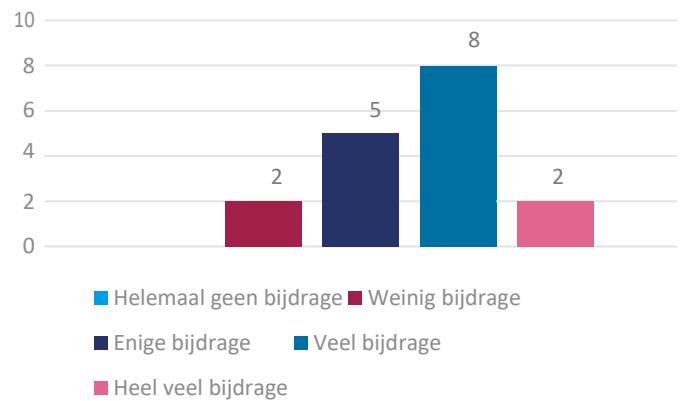
2.5. Deelvraag 4

Wat is de effectiviteit van de gezinsarrangementen voor toename van de zelfredzaamheid op zowel sociaal en persoonlijk functioneren als ten aanzien van de opvoedvaardigheden? (zijn de doelen gehaald?)

Meer zelfredzaamheid

De meeste indicatiestellers, met ervaring met het gezinsarrangement, vinden dat het arrangement een bijdrage levert aan het verbeteren van het sociaal en persoonlijk functioneren van de cliënten. Hun zelfredzaamheid neemt toe. Dit wordt door de hulpverleners en cliënten beaamd. ‘Vanaf dat ik hulp had ging alles de goede kant op’, vertelt een cliënt. Ze heeft nu woonruimte, gaat een opleiding, haar jongste zal naar het kinderdagverblijf gaan en ze is trots dat na alle problemen haar oudste twee kinderen allebei over zijn naar de volgende groep op de basisschool. Alle hulpverleners benoemen dat de zelfredzaamheid toeneemt. De mate waarin verschilt per casus. Ze benoemen wel dat dit vaak wel veel tijd vergt. Ook wordt genoemd dat als de cliënt niet meewerkt de hulpverlening geen kans van slagen heeft.

In hoeverre draagt het gezinsarrangement volgens de indicatiestellers bij aan: de zelfredzaamheid van ouders op het sociaal en sociaal functioneren

Rust en structuur

De hulpverleners en cliënten vertellen veelvuldig over het zorgen voor rust in de beginfase van de hulpverlening, waarbij zo snel mogelijk aandacht is voor structuur in het leven van de cliënten. Als hier vooruitgang in wordt geboekt, heeft dit een positief effect op het hele gezin, zoals ook bij de algemene ervaringen (deelvraag 3) werd genoemd. Een belangrijk onderdeel van het hulpverleningstraject is dat de cliënten leren om hulp te vragen. Werken aan de basis om vervolgens stappen te nemen in de hulpverlening is belangrijk, zo behaal je het snelst blijvend resultaat.

Nooit zelfredzaam

De hulpverleners en cliënten spreken in de interviews niet expliciet over de doelen die zijn gesteld en of deze behaald zijn. Ze werken wel met hulpverleningsplannen. De hulpverleners vertellen wel over de doelen die in het ondersteuningsplan staan, dat door het wijkteam of WMO-consulent is opgesteld: ‘Je kunt zeggen, ze moeten zelfredzaam worden, maar dat kan niet in alle gevallen. Het zou fijn zijn dat er middels een gezinsarrangement stabiliteit geboden kan worden dat blijft en we dit in beeld kunnen blijven houden. Vanuit een gesprek met WMO komen er vaak doelen naar voren die veel te hoog gegrepen zijn voor de cliënt. Met een IQ van bijvoorbeeld 60 ga je dat niet redden.’ Ook een andere hulpverlener benoemt dat voornamelijk bij cliënten met een licht verstandelijke beperking het halen van de doelen en het volledig afbouwen van de hulpverlening in veel gevallen niet mogelijk is. Er wordt geopperd om, net als in andere steden, zogenaamde ‘waakvlamondersteuning’ als product in te zetten in Rotterdam.¹⁴

Netwerk

Waar het in de interviews gaat over ‘netwerk’ betreft dit bijna uitsluitend familie, de vader(s) van de kinderen en een eventuele (ex)-partner. Buren en vrienden worden niet genoemd, op één cliënt na die vrienden noemt uit de kerk. In een aantal gevallen is het netwerk een steun, in sommige gevallen deel van het probleem. De omgang met de familie blijkt zelden zwart-wit. Een mooi voorbeeld is een moeder wiens kinderen bij haar zus wonen. Cliënt: ‘Ik heb af en toe weleens gezegd tegen haar dat ze er ook allemaal aan meewerkt, omdat zij de kinderen ook bij mij weghield. Dat heb ik wel een beetje verkeerd gedacht toen.’ Een andere cliënt vertelt dat haar kinderen bij haar ouders woonden toen zij niet voor ze kon zorgen. Na een rechtszaak woont haar zoontje weer bij haar en is de relatie met haar ouders moeizaam. Zij vinden dat hun kleinzoon weer bij hen moet komen wonen. Moeder staat wel omgang toe van de grootouders met haar zoon. ‘Als hij daar vandaan komt dan schopt en slaat hij. Het duurt altijd twee weken voordat hij weer vrolijke J. is nadat hij daar is geweest.’ Bij een andere cliënt bieden haar ouders ontlasting. ‘Bijvoorbeeld S. is echt mijn wandelende nachtmerrie en soms bel ik dan oma om te vragen of ze haar alsjeblieft even kan ophalen. Als dat lukt doet ze dat wel.’ Voor weer een andere

¹⁴ Waakvlamondersteuning: langdurige ondersteuning voor een beperkt, maar flexibel aantal uren voor cliënten met een chronische hulpvraag n.a.v. een beperking en/of psychische of psychosociale problematiek. MEE heeft een proeftuin met zo’n product in Delfshaven.

cliënt geldt dat dankzij het netwerk de hulpverlening kan worden afgebouwd. 'Mijn ouders nemen de rol van E. over.' Twee cliënten gaan verhuizen naar andere plaatsen om dichterbij familie te wonen. Een andere cliënt is blij dat haar nicht uit het oosten van het land naar Rotterdam is verhuisd. Ze hebben nu veel contact.

Huis en geld

Uit de interviews met de cliënten en de hulpverleners wordt duidelijk dat huisvesting en financiën belangrijke thema's zijn in de zelfredzaamheid. Een dak boven het hoofd en grip op de financiën zijn zelfs een voorwaarde voor succesvolle opvoedondersteuning. Bij deelvraag 2 zagen we dat 85% van de cliënten met opvoedondersteuning ook een indicatie heeft voor financiën. Met huisvesting is nooit geïndiceerd (zie de tabel op bladzijde 11), omdat met de plaatsing in een woning/woonvoorziening voor dak- en thuislozen daarmee het (acute) huisvestingsprobleem niet meer aan de orde is. Er wordt vervolgens in de begeleiding tijd en energie gestopt in vinden van een permanente huurwoning (en het krijgen van urgentie). Cliënten moeten namelijk wel uitstromen naar een eigen woning. 'Ik geef een acht.' (rapportcijfer), zegt een cliënt: 'Ze hebben toch met mij gestreden om een mooi huis te krijgen en ook al moest ik echt achter hun aan blijven gaan, ze hebben me wel goed geholpen. Mijn droom was om een eigen huis te krijgen.'

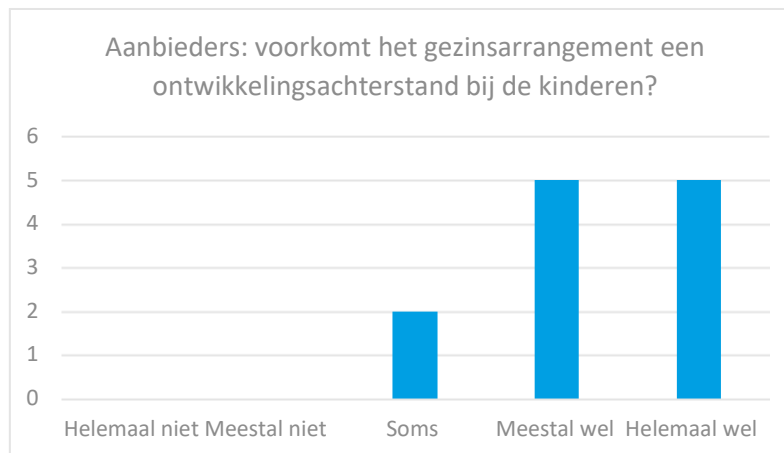
Conclusie

We hebben gevraagd naar de effectiviteit van beide delen van het gezinsarrangement. Over de toename van zelfredzaamheid op 'sociaal en persoonlijk functioneren' (SPF) zijn de indicatiestellers redelijk positief. Dit komt overeen met de mening van de cliënten en hulpverleners. De laatste groep geeft aan dat de mate waarin wel verschilt per casus. Volgens een aantal hulpverleners is vooral bij de LVB doelgroep volledige zelfredzaamheid niet haalbaar. Het netwerk kan een positief of negatief effect hebben op de zelfredzaamheid. Randvoorwaarde voor de verbetering van het SPF is dat er een stabiele woonsituatie is en grip op de financiën.¹⁵

¹⁵ Zie de behoeftenpiramide van Maslov

2.6. Deelvraag 5

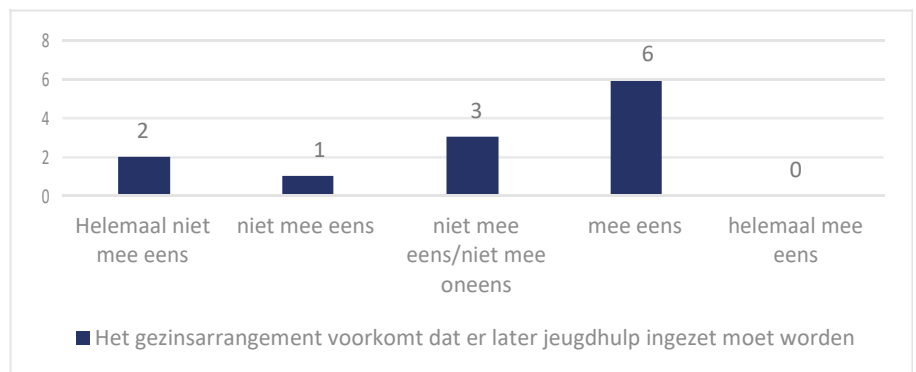
Hoe en hoe vaak is met de gezinsarrangementen voorkomen dat ontwikkelingsproblemen met kinderen zijn ontstaan?

Missie geslaagd?

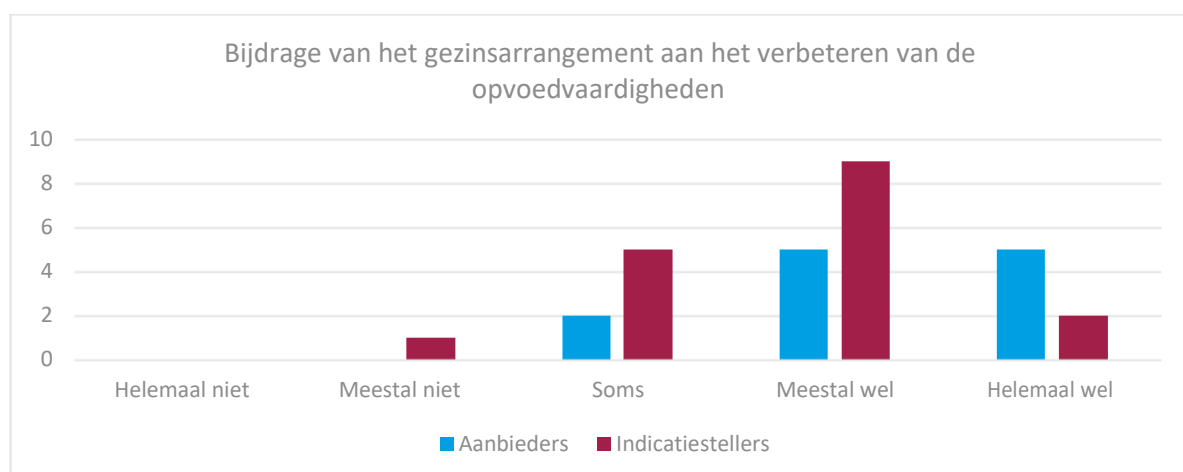
Het is lastig te meten hoe vaak het gezinsarrangement ontwikkelingsproblemen heeft voorkomen. We vroegen het de aanbieders in algemene termen en dat leverde deze antwoorden op (zie grafiek links). De aanbieders zijn overtuigd van de meerwaarde van het gezinsarrangement voor het voorkomen van ontwikkelingsachterstanden bij de kinderen.

Geen jeugdhulp

Een indicator¹⁶ voor het voorkomen van ontwikkelingsachterstanden is het voorkomen van jeugdhulp. De aanbieders zijn verdeeld in hun antwoorden, de helft vindt van dat door het gezinsarrangement jeugdhulp wordt voorkomen, de andere helft vindt van niet of heeft geen mening. Dit versterkt de uitslag van de vorige vraag niet.

Beter opvoeden

Een tweede indicator voor het voorkomen van ontwikkelingsachterstanden, is of de opvoedvaardigheden zijn verbeterd. Onderstaand de antwoorden van de indicatiestellers en de aanbieders. De respondenten zijn overwegend positief. Deze uitslag ondersteunt het positieve antwoord op de vraag of ontwikkelingsachterstanden worden voorkomen.

¹⁶De indicatoren die in dit onderzoek gebruikt zijn om deelvragen te beantwoorden zijn niet uitputtend, noch kunnen we een uitspraak doen over de mate waarin zij de beantwoording van de deelvraag kunnen bevestigen of ontkrachten.

In de interviews met de cliënten en hulpverleners kwam hetzelfde beeld naar voren, namelijk dat over het algemeen de opvoedvaardigheden verbeteren. Er werden vele voorbeelden genoemd, zoals deze door een cliënt: 'Over bedtijd. Wanneer de kinderen moeten slapen en wanneer ik moet opstaan om ze naar bed te brengen, want eerst waren ze elke dag te laat. En ik doe nu spelletjes en ga naar buiten met de kinderen.' De begeleider van deze cliënt past Video Interactie Begeleiding toe: 'Toen we de beelden terug keken toen zag ik gelijk dat J. duidelijkheid nodig heeft. Zo leer je ook dat je van te voren moet vertellen wat je bijvoorbeeld gaat doen.' Een hulpverlener legt uit dat de opvoedondersteuning soms heel basaal is. Dat je moet leren dat kinderen 's ochtends brood of pap moeten eten en niet vijf frikandellen.

Structuur

Een hulpverlener en een aanbieder geven aan dat feedback geven op de opvoeding heel gevoelig ligt. De hulpverlener legt uit dat ze allemaal de beste moeder willen zijn en zich snel aangevallen voelen. Ook is er overlap met andere resultaatgebieden. Zoals dat sigarettenpeuken in een hoekje vegen niet kan met een kind dat over de vloer kruipt. Of dat een moeder met een ziek kindje in de huisartsenpost stampij maakte, door heel onhandig te communiceren en te eisen meteen geholpen te worden. Dan gaat de begeleider aan de slag met de cliënt hoe je zulke situaties anders kunt aanpakken. Het meest genoemd is 'structuur'. Voor cliënten die moeite met structuur en dagritme, is het extra lastig om hun kinderen structuur te bieden. Een begeleider gebruikt pictogrammen voor de dagindeling met de kinderen. Vervolgens ontbreekt soms flexibiliteit. 'Ze hebben heel erg in hun hoofd: als mijn kind wakker is moet ik met mijn kind bezig zijn. Ik heb mijn handen niet vrij om schoon te maken. Maar je kunt je kind natuurlijk ook even in de box zetten.' Een ander voorbeeld is dat het consultatiebureau had gezegd dat een baby 120 cc melk in de fles moest. Het kindje werd groter en leek honger te hebben. De begeleider adviseerde meer melk te geven, maar weigerde moeder dit vierkant omdat ze precies het advies wilde opvolgen van de jeugdverpleegkundige.

Signalering

Het is van toegevoegde waarde, als de WMO begeleiders genoeg tijd en ervaring in de gezinnen hebben, om problematiek bij de kinderen vroegtijdig te kunnen signaleren. Zo wordt in de interviews bijvoorbeeld verteld dat hulpverleners kinderen verwijzen in verband met een taalachterstand of een sociaal-emotionele ontwikkelingsachterstand. Door een paar hulpverleners worden de sociaal medische indicaties voor kinderopvang genoemd als positief punt om ontwikkelingsachterstand te voorkomen of verkleinen. Daarbij geven zij aan dat een indicatie van negen maanden vaak te kort is. Ook in het signaleren van problemen bij de kinderen van huiselijk geweld en kindermishandeling spelen de hulpverleners een belangrijke rol. Als vervolgens jeugdhulp wordt ingezet wordt wel opgemerkt dat de indicatieafgave lang kan duren en er wachtlijsten zijn voor jeugdhulp. Dan fungeert het gezinsarrangement soms als overbruggingshulp, waar het niet voor bedoeld is. Zeker niet als het over kindfactoren gaat. Een hulpverlener geeft aan dat ze dat om goed te signaleren wel genoeg tijd in het gezin moet hebben. 'Afgelopen maand heb ik een casus gehad van een baby van drie maanden die uit huis is geplaatst, terwijl we hier maar anderhalf uur per week mochten komen. Er bleek dat er ernstig huiselijk geweld is gebruikt.' De hulpverlener gaf aan dat de ouders tijdens de begeleiding 'mooi weer speelden'.

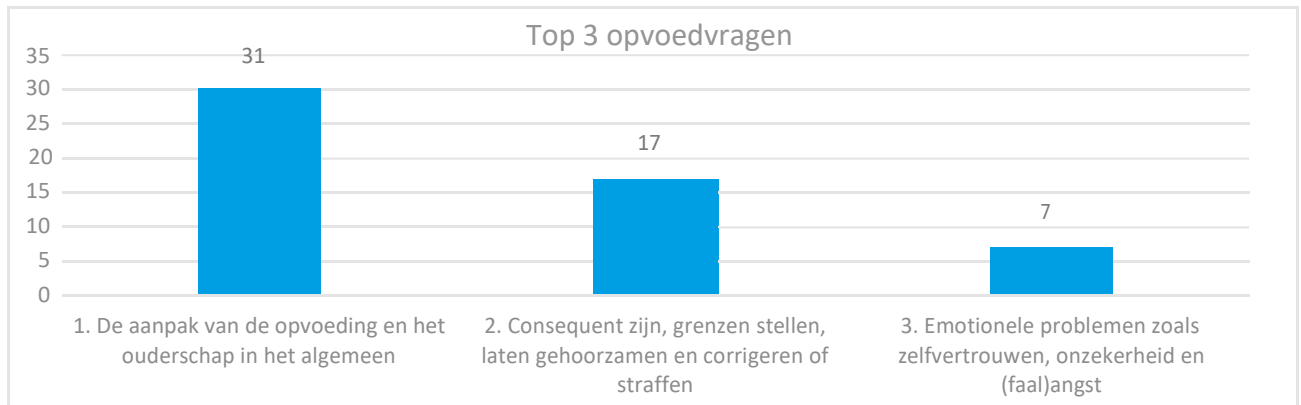
Thema's

Zorgaanbieders is gevraagd aan te geven wat de top drie is van veel voorkomende opvoedthema's¹⁷, welke hieronder worden opgesomd. Het meest voorkomende opvoedthema is volgens de zorgaanbieders 'de aanpak van de opvoeding en het ouderschap in het algemeen'. Drie respondenten hebben "overig" gekozen als opvoedthema, van wie twee onveiligheid, huiselijk geweld en kindermishandeling noemden. In de volgende grafiek is te zien welke thema's het meest gescoord werden.

De meest voorkomende 'normale' vragen, zorgen of problemen van ouders hebben betrekking op:

- de aanpak van de opvoeding en het ouderschap in het algemeen;
- de fysieke ontwikkeling van kinderen: gezondheid en kinderziektes;
- ongehoorzaam, lastig of ander problematisch gedrag;
- consequent zijn, grenzen stellen, laten gehoorzamen en corrigeren of straffen;
- emotionele problemen zoals zelfvertrouwen, onzekerheid en (faal)angst;
- de schoolprestaties van het kind;
- de periode van de puberteit.

¹⁷ Indeling van het Nederlands Jeugdinstituut

Toelichting op de grafiek: Respondenten mochten een top 3 van opvoedvragen aangeven die van toepassing zijn bij het gezinsarrangement. Het aantal keer dat een thema op 1 werd genoemd, werd vermenigvuldigd met 3, thema's op 2 met 2 en thema's op 3 met 1. Vervolgens werd de totaalscore per thema berekend. Daaruit kwam de volgende top drie naar voren.

Opvoedondersteuning in brede zin

Opvallend is dat de hulpverleners en cliënten ook de meerwaarde van de opvoedondersteuning zien voor andere doelen dan het vergroten van opvoedvaardigheden. Zoals de cliënt dingen leren regelen voor hun kinderen met bijvoorbeeld school, het consultatiebureau, jeugdhulpinstellingen of jeugdbescherming. 'Ik heb een zeer moeilijk lerende moeder met depressieve klachten,' vertelt een hulpverlener. 'Haar jongste kind is slechthorend, dus ik moet mee naar alle afspraken in het ziekenhuis.' Het inzetten van (aanvullende) basis- of jeugdhulp kost ook veel tijd. Ook omdat veel cliënten wantrouwig zijn en de WMO begeleider de nieuwe hulpverlener(s) moet introduceren. Een hulpverlener vertelt dat ze ook opvoedondersteuning biedt aan aanstaande (zwangere) moeders, om de cliënt voor te bereiden op het moederschap en om dingen met haar te regelen, terwijl ze dan geen gezinsarrangement krijgt.

Vaardigheden beoordelen

Ook wordt de hulpverleners soms door jeugdbescherming of -hulpverlening gevraagd om de opvoedvaardigheden van de cliënt te beoordelen, wat de hulpverlener in een lastige situatie kan brengen. De hulpverlener: 'Jeugdzorg zei dat wij de opvoedvaardigheden moesten beoordelen. Waarop wij aangaven dat de indicatie dan omhoog moest. Het wijkteam heeft toen gezegd dat het al zeven jaar goed gaat zo en ze de indicatie dus niet gaan ophogen. Dan worden we een beetje speelbal en gaat het heen en weer en kunnen we eigenlijk ons werk gewoon niet goed doen.' Een aanbieder en twee hulpverleners geven aan dat ze het lastig vinden dat de verantwoordelijk om de opvoedvaardigheden te vergroten in verband met de (on)veiligheid van de kinderen soms bij de WMO aanbieders wordt belegd. De verantwoordelijkheid is te groot, zeker als de WMO aanbieder zelf Veilig Thuis heeft ingeschakeld en vervolgens een grote rol krijgt in het veiligheidsplan of zelfs gevraagd wordt deze uit te voeren, geeft een andere aanbieder aan.

Uithuisplaatsing

Ten slotte zijn er twee bijzondere vormen van opvoedondersteuning als niet (alle) kinderen bij de moeder wonen. Ten eerste hebben cliënten hulp nodig als er sprake is van een raadsonderzoek, jeugdbeschermingsmaatregel, inzet van Veilig Thuis of rechtszaken over omgang of voogdij. De cliënten hebben dan begeleiding nodig om te begrijpen wat er gebeurt, formuleren in te vullen en brieven te schrijven, gesprekken te voeren en keuzes te maken. Ten tweede is het vergroten van de opvoedvaardigheden soms een voorwaarde om de uithuisplaatsing terug te draaien en ook dat is een besteding van de uren voor opvoedondersteuning.

Vader

De aanbieders geven aan dat het zeldzaam is dat hun cliënten een stel zijn die samen hun kinderen opvoeden. Een hulpverlener geeft aan dat ze op zoek zijn naar een manier om, als de vader wel in beeld is, deze ook te betrekken bij de hulpverlening, inclusief de opvoedondersteuning, om de kans op een positieve rol van de vader in het leven het kind te vergroten. Het lijkt op dit moment nog geen praktijk om ook voor vaders een gezinsarrangement te indiceren als de kinderen niet bij hen wonen. Een knelpunt is dat de vader vaak het kind niet heeft erkend.

Conclusie

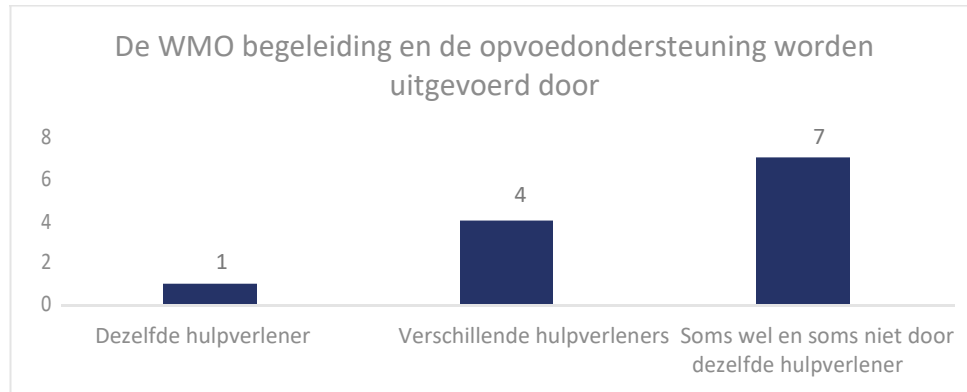
De aanbieders zijn overtuigd van de meerwaarde van het gezinsarrangement in het voorkomen van ontwikkelingsachterstanden bij de kinderen. De helft vindt dat met het arrangement jeugdhulp wordt voorkomen. De (ruime) meerderheid van de indicatiestellers en aanbieders vindt dat met het gezinsarrangement de opvoedvaardigheden verbeteren. Het onderwerp 'wel of niet een goede moeder zijn' ligt gevoelig bij cliënten. Cliënten en hulpverleners benoemen vooral dat structuur van moeder naar de kinderen ontbrak en dat daar aan gewerkt is. Sommige cliënten houden zo vast aan de structuur dat dit onwenselijke inflexibiliteit tot gevolg heeft. Bijvangst van het gezinsarrangement is dat achterstanden bij de kinderen worden gesignaleerd door de hulpverleners. De noodzaak om tijd te kunnen besteden aan de ouder in relatie tot haar kinderen, wordt door de hulpverleners ook onderbouwd met de volgende begeleidingstaken: het (leren) regelen van zaken voor de kinderen, inzetten van jeugdhulp, begeleiden bij gesprekken over de kinderen, introduceren van jeugdhulpverleners, opvoedvaardigheden beoordelen (eventueel in opdracht van jeugdbescherming), begeleiden van de cliënt bij alles wat komt kijken een raadsonderzoek, jeugdbeschermingsmaatregel, inzet van Veilig Thuis en rechtszaken m.b.t. voogdij of omgang of het vergroten van opvoedvaardigheden terwijl het kind uithuisgeplaatst is. Een paar hulpverleners zouden graag (meer) aan de slag willen met de biologische vader.

2.7. Deelvraag 6

Hoe hebben aanbieders de gezinsarrangementen (verschillend) vorm gegeven?

Eén of twee hulpverleners

De WMO begeleiding en de opvoedondersteuning worden meestal niet door dezelfde hulpverlener uitgevoerd, geven de zorgaanbieders aan. Geen van de aanbieders maakt gebruik van onderaannemers voor het bieden van opvoedondersteuning, aldus de zorgaanbieders.

Aanbieders richten de gezinsarrangementen verschillend in. Bij sommige aanbieders doen verschillende hulpverleners uit hetzelfde team de WMO-hulp en de opvoedondersteuning. Soms wordt ook nog een financieel begeleider ingezet. Omdat deze professionals in hetzelfde team zitten kan er goed afgestemd en uitgewisseld worden zeggen ze. De aanbieders zien voordelen in het scheiden van de rollen van opvoedondersteuning en de rest van de begeleiding, zodat specifieke expertise in kan worden gezet. Ook kunnen de SKJ geregistreerde dan vooral voor opvoedondersteuning worden ingezet. Bij andere aanbieders is het één professional die het arrangement uitvoert. Een hulpverlener legt uit: 'Als we zouden zeggen: nu komen en opvoedondersteuning bieden, dat werkt niet. Door het mee te nemen en er tussendoor te doen, sluiten we veel meer aan op de werkelijke situatie.' Deze aanbieders zien voordelen in één hulpverlener per gezin, die op alle resultaatgebieden met de cliënt aan de slag gaan, omdat deze toch door elkaar lopen. Er zijn ook aanbieders die aan iedere cliënt twee hulpverwijzers toewijzen. 'We werken gelukkig in duo's waarbij we elkaar allemaal kunnen ondersteunen,' geeft een hulpverlener aan die beschrijft dat het soms lastig is om de hulpverlening in een gezin lang vol te houden en geduld te hebben.

Methodiek

Aan zorgaanbieders is gevraagd van welke methodieken zij gebruik maken voor opvoedondersteuning. Er worden allerlei methodieken benoemd. Drie van de respondenten geven aan de methodiek 'Veerkracht' te gebruiken. Twee respondenten gebruiken de methodiek 'Houvast'. Vele andere methodieken werden eenmaal benoemd: CGT, GIA TAP, SOFS, oplossingsgericht werken, kinder- en jeugd coaching, 'Goed genoeg', 'Kleine stapjes', 'Geef me de vijf', 'Krachtwerk', motiverende gesprekstechnieken, vragenlijsten traumascreening, eigen leermodulen, psycho-educatie gericht op opvoeden en trauma, aangepaste gespreksvoering bij mensen met NAH en communicatieproblemen, verschillende jeugdhulpriichtlijnen en geen specifieke methodiek. Uit de interviews blijkt, zoals benoemd bij de beantwoording van deelvraag 3, dat de hulpverleners tot meer resultaat zeggen te komen als ze de kans hebben om:

- meerdere keren in de week, lang (meerdere uren);
- op de juiste momenten van de dag;
- gedurende een lange tijd te werken aan de doelen;
- door met cliënt bezig te gaan in het dagelijks leven.

Ze sluiten liever op deze manier aan en gaan met de cliënten bezig en op pad. Korte bezoeken met vooral gesprekken op de bank zijn voor de doelgroepen van het gezinsarrangement volgens de hulpverleners minder effectief om de problematiek in kaart te krijgen, de basis op orde te maken en aan de opvoedvaardigheden te werken.

Conclusie

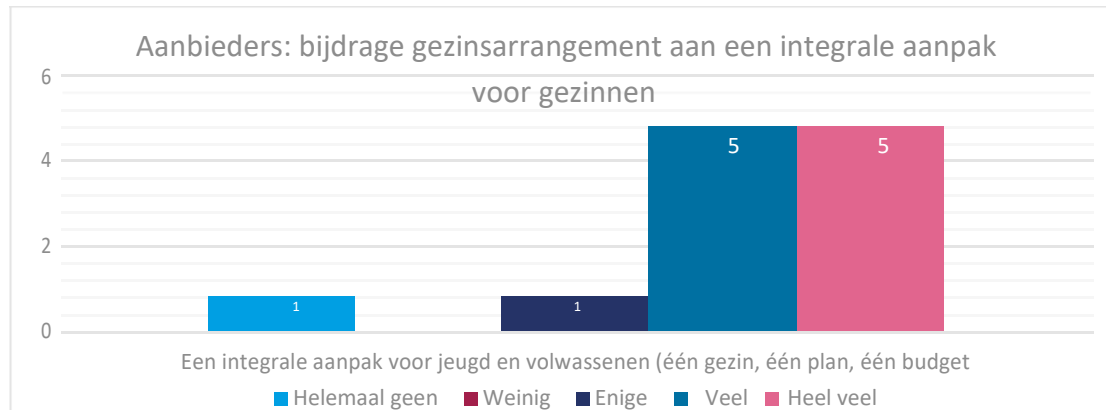
De WMO begeleiding en opvoedondersteuning worden meestal niet door dezelfde hulpverlener uitgevoerd. De hulpverleners maken meestal wel deel uit van hetzelfde team. Er worden veel verschillende methodieken ingezet.

2.8. Deelvraag 7

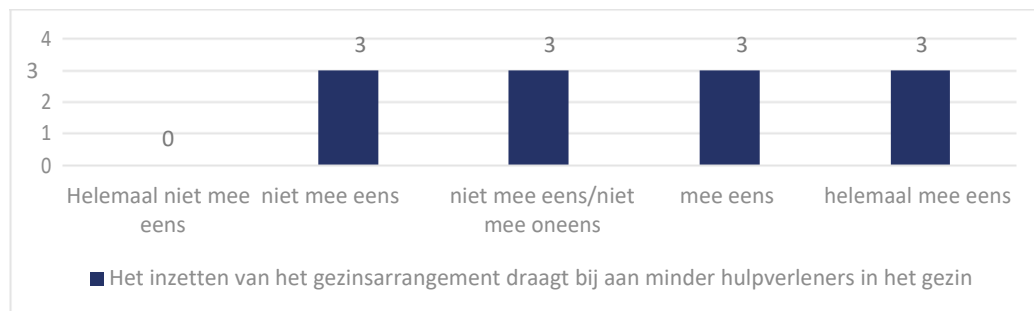
Heeft de mogelijkheid gezinsarrangementen in te zetten, bijgedragen aan het bieden van integrale hulp voor gezinnen (door middel van één gezin, één plan)?

Theorie en praktijk

De indicatiestellers werd gevraagd om op een schaal van 1 tot 10 te scoren in hoeverre het gezinsarrangement voldoende zorgt voor een meer integrale aanpak. Deze werd ingevuld door 17 indicatiestellers en zij gaven gemiddeld een 7,1. Het gezinsarrangement zorgt dus volgens hen zeker voor een meer integrale aanpak. Ook de aanbieders zijn overwegend positief over de meerwaarde van het gezinsarrangement om te komen tot één gezin, één plan, zoals te zien is de volgende grafiek. 83% van de aanbieders is van mening dat het gezinsarrangement (heel) veel bijdraagt aan een integrale aanpak voor gezinnen.

Op een indicator¹⁸ voor integraal werken (één gezin, één plan), namelijk 'minder hulpverleners', wordt vervolgens compleet verdeeld geantwoord, zoals in de volgende grafiek te zien is.

10 hulpverleners

We vroegen de cliënten naar het aantal hulpverleners waar zij mee te maken hebben gehad. Ze geven nagenoeg hetzelfde antwoord:

'Ik had er 10 of zo. In de tijd dat ik zwanger was had ik er ook wel echt een paar.' 'Laten we het bij 10 houden.'

'Van begin tot eind dan wel een stuk of 10 in een paar jaar tijd.'

'Nu heb ik E. en D. Als ik verder kijk heb ik er wel 10 gehad.'

'Ik denk een stuk of 8 à 9. Dat is dan ook echt alles bij elkaar hè. Mensen die er tussenuit gaan waar je dan weer een nieuwe voor krijgt.'

¹⁸ De indicatoren die in dit onderzoek gebruikt zijn om deelvragen te beantwoorden zijn niet uitputtend, noch kunnen we een uitspraak doen over de mate waarin zij de beantwoording van de deelvraag kunnen bevestigen of ontkrachten.

Beter samenwerken

In de interviews zijn de aanbieders en hulpverleners positief over de samenwerking met hulpverleners in de eigen organisatie. Aanbieders zijn positiever over de samenwerking met andere instellingen dan de hulpverleners. Een manager zegt: 'De samenwerking kan beter. Zo kan de signalering sneller en ze mogen meer vertrouwen hebben in wat we doen.' De samenwerking met andere organisaties werd door de aanbieders gemiddeld voldoende gescoord. Hulpverleners zien dat er veel partijen 'in de gezinnen zitten'. Er ontstaat soms onduidelijkheid, ook zeker voor de cliënt. Ook wordt er geschoven met verantwoordelijkheden in de keten, er wordt naar elkaar gewezen en op elkaar gewacht. Het aanvragen van jeugdhulp duurt soms maanden, waardoor er wachtlijsten zijn bij de aanbieders (zie 'signalering': knelpunt om signalering te verzilveren in snelle, adequate hulp). Een hulpverlener zegt: 'Vooral in het geval van crisis, moet er snel gehandeld worden en juist dan zijn er wachtlijsten en wordt er geschoven met verantwoordelijkheden in de jeugdbeschermingsketen.' Een andere hulpverlener geeft aan: 'We moeten er van af dat er zoveel verschillende hulpverleners in een gezin zitten. Sommige gezinnen zijn al toen aan hun achtste gezinsvoogd.' Een andere hulpverlener is positief over de samenwerking tussen hulpverleners 'Je merkt gelukkig echt totaal geen concurrentie. Iedereen denkt dan ook mee. En dat is echt heel prettig.'

Niet één plan

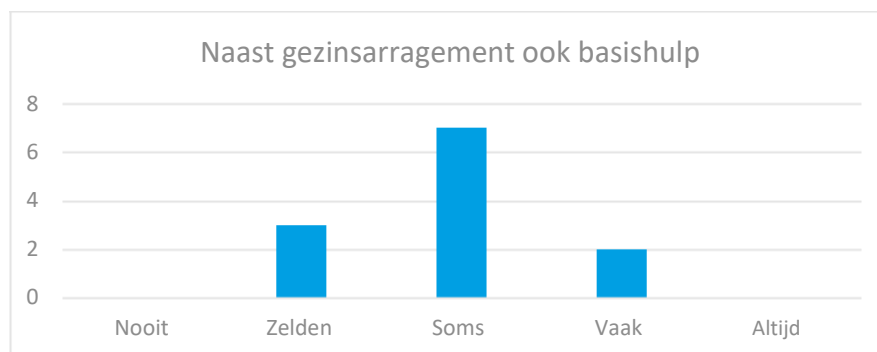
De hulpverleners zijn er duidelijk over: van één gezin, één plan is geen sprake als er meerdere hulpverlenende instanties betrokken zijn. 'Het zou beter zijn als er met één plan wordt gewerkt. Dat is nu nog niet het geval. Het gezinsplan en het arrangement liggen nu naast elkaar. (...) Sterker nog wij ontvangen het gezinsplan niet. Het kan dus zijn dat wij de bodemeisen niet zien.' Een hulpverlener vertelt: 'Als er meerdere spelers zijn dan blijft het gewoon erg lastig. Dat zie je nu ook weer. Dan wordt er een plan gemaakt en wij moeten allemaal een eigen plan maken. Alle spelers hebben een eigen plan en om dat allemaal aan te passen aan de doelen van de ander, dat is soms best lastig. Dat draagt niet bij aan de effectiviteit.'

Casusregie

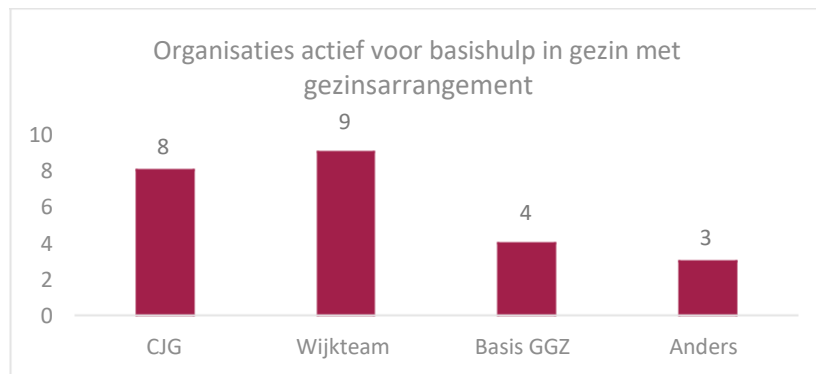
Hulpverlener: 'Helaas hebben we ook verhalen die niet goed zijn gaan. Daar zijn meerdere partijen bij betrokken die overall iets van vinden, waardoor het niet goed van de grond komt. (...) Om het van de grond te krijgen moet gewoon degene die daar het meest is als casusregisseur de controle hebben.' Ook andere hulpverleners benadrukken dat casusregie soms ontbreekt of niet goed wordt uitgevoerd, terwijl dit wel nodig is. Sommige hulpverleners zijn duidelijk, zij hebben de regie tenzij er een ondertoezichtstelling (OTS) is. Andere hulpverleners geven aan het niet zo duidelijk is wie welke rol en heeft en vooral wie de regisseur is. Organisaties die genoemd werden waar mee wordt samengewerkt: veilig thuis, jeugdbescherming, politie, schoolmaatschappelijk werker en GGZ-behandelaar.

Basishulp

De zorgaanbieders geven aan dat er soms ook sprake is van basishulp aan de kinderen, naast het gezinsarrangement.

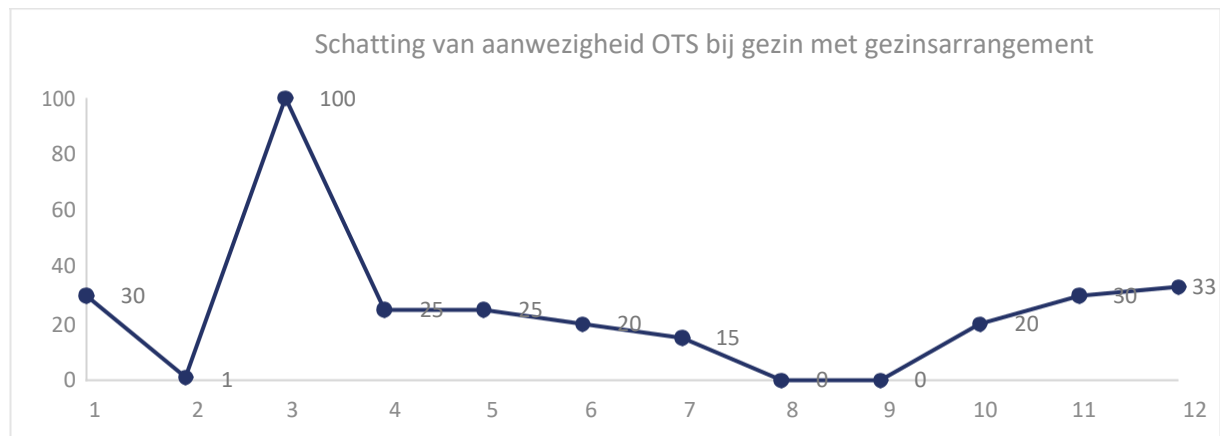

Deze basishulp wordt bij de aanbieders meestal geregeld door een andere instantie, zoals school, wijkteam, jeugdgezondheidszorg of CJG. Eén aanbieder geeft aan dat dit meestal door de eigen WMO organisatie wordt geregeld. Het CJG en de Wijkteams zijn de meest voorkomende uitvoerende organisaties die basishulp bieden aan deze gezinnen met een gezinsarrangement. Een hulpverlener zegt: 'Als ik maar wel meekrijg van het CJG of voorzorg, oké waar hebben jullie moeder op geadviseerd, waar moet ze op letten? Want dat kan ik dan vervolgens meenemen in de begeleiding.'

Ondertoezichtstelling

De aanbieders geven wisselende schattingen van het aantal gezinnen waar er bij één of meerdere kinderen sprake is van een ondertoezichtstelling. In onderstaande grafiek is de schatting per respondent weergegeven. Acht van de twaalf aanbieders die de vragenlijst hebben ingevuld schatten dat het aantal gezinnen waarbij een ondertoezichtstelling van (één van) de kinderen voorkomt tussen de 15 en 30% ligt.

De 12 aanbieders (x-as) hebben het percentage geschat (y-as) dat OTS voorkomt bij gezinnen met een gezinsarrangement.

Conclusie

Indicatiestellers geven gemiddeld een 7,1 voor de bijdrage van de gezinsarrangementen aan de doelstelling 'integrale hulp voor gezinnen (d.m.v. één gezin, één plan)'. 83% van de aanbieders is van mening dat het gezinsarrangement (heel) veel bijdraagt aan een integrale aanpak voor gezinnen. Cliënten schatten dat ze ongeveer 10 hulpverleners hebben gehad. Aanbieders vinden dat wel beter kan worden samengewerkt tussen organisaties. Hulpverleners drukken zich wat sterker uit en benoemen dat soms de hulpverlening (zeer) negatief wordt beïnvloed door slechte samenwerking, waarbij onduidelijk is wie wat doet, casusregie niet belegd of effectief is en vooral de samenwerking met jeugdbescherming moeizaam gaat. Regelmatig wordt ook basishulp (een algemene voorziening) ingezet in de gezinnen, waarbij het dan meestal gaat om hulp van het CJG of het wijkteam. Acht van de twaalf aanbieders die de vragenlijst hebben ingevuld schatten dat het aantal gezinnen waarbij een ondertoezichtstelling van (één van) de kinderen voorkomt tussen de 15 en 30% ligt.

2.9. Deelvraag 8

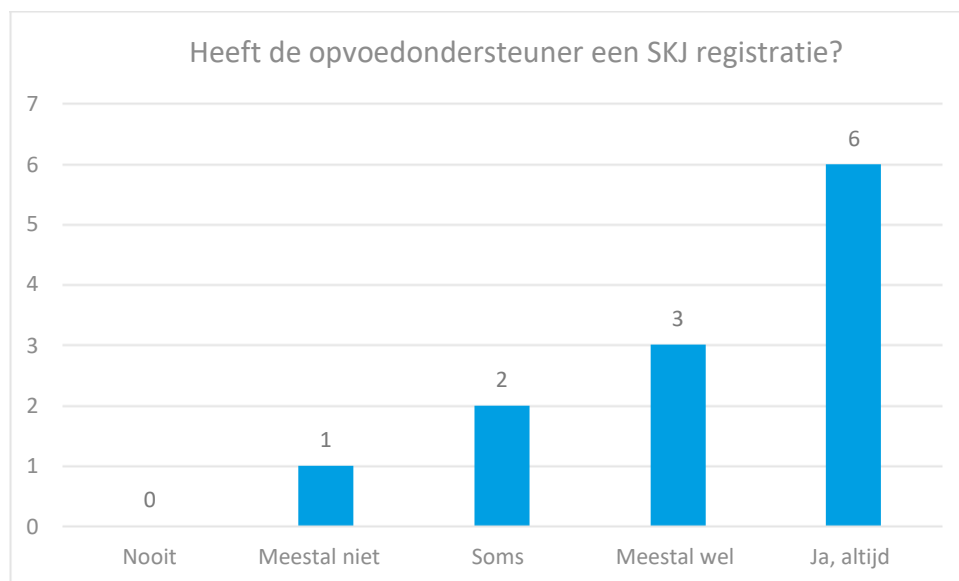
Voldoen de ingezette arrangementen aan de verplichtingen die de jeugdwet aan de uitvoering stelt (waaronder de SKJ registratie van de professionals)?

Jeugdwet

Het is niet mogelijk op basis van dit onderzoek een harde uitspraak te doen over of opvoedondersteuning in overeenstemming met de jeugdwet wordt uitgevoerd. De jeugdwet kent vele onderdelen over bijvoorbeeld privacy, klachtrecht, dossiervorming, verwijzindex enzovoort. Er is naar aanleiding van de interviews geen reden om aan te nemen dat in strijd met de jeugdwet wordt gehandeld.

SKJ registratie

Uit de vragenlijst voor aanbieders komt naar voren dat in de meeste gevallen de hulpverlener die opvoedondersteuning biedt, in het bezit is van een SKJ registratie. Uit de interviews wordt duidelijk dat het voor aanbieders die geen contract hebben voor jeugdhulp, veel gevraagd is om WMO hulpverleners met SKJ registratie in te zetten. De registratie stelt eisen aan de organisatie t.a.v. begeleiding en bijscholing van de medewerkers, terwijl opvoedondersteuning bij een deel van de cliënten wordt geboden en niet de 'core business' is van de aanbieders. Een aanbieder vertelt dat de ambulante werkers intervisie hebben met jeugdcollega's uit een andere regio, waar wel een jeugdhulpcontract is. 'We missen expertise in ons eigen team.' Zijn medewerkers in Rotterdam hebben geen SKJ registratie, hoewel sommigen wel pedagogiek hebben gestudeerd. Een hulpverlener van een organisatie die ook jeugdhulp biedt zegt: 'Elke ambulant begeleider is SKJ geregistreerd, dus wordt verwacht dat iedereen de variant van opvoedondersteuning 'licht' in ieder geval kan bieden. Dat vinden wij dat hoort gewoon.' Het is de vraag of bij lichte opvoedondersteuning als onderdeel van een breder hulpverleningsplan, gezien de 'norm verantwoorde werktoedeling'¹⁹ een SKJ registratie verplicht zou moeten zijn. Voor 'midden' en 'tijdelijk intensief' is SKJ registratie naar onze inschatting een vereiste.

Conclusie

De helft van de aanbieders zegt dat de begeleider die opvoedondersteuning biedt altijd een SKJ registratie²⁰ heeft. Het is voor aanbieders die in Rotterdam geen jeugdhulp (mogen) bieden lastiger om SKJ geregistreerde medewerkers in te zetten.

¹⁹ N.a.v. de invoering van de jeugdwet is in het kwaliteitskader jeugd vastgelegd dat de medewerker met de juiste vakbekwaamheid voor de juiste problematiek wordt ingezet. Dit heet de norm verantwoorde werktoedeling. Voor jeugdhulpverlening blijkt vakbekwaamheid uit registratie in het kwaliteitsregister SKJ.

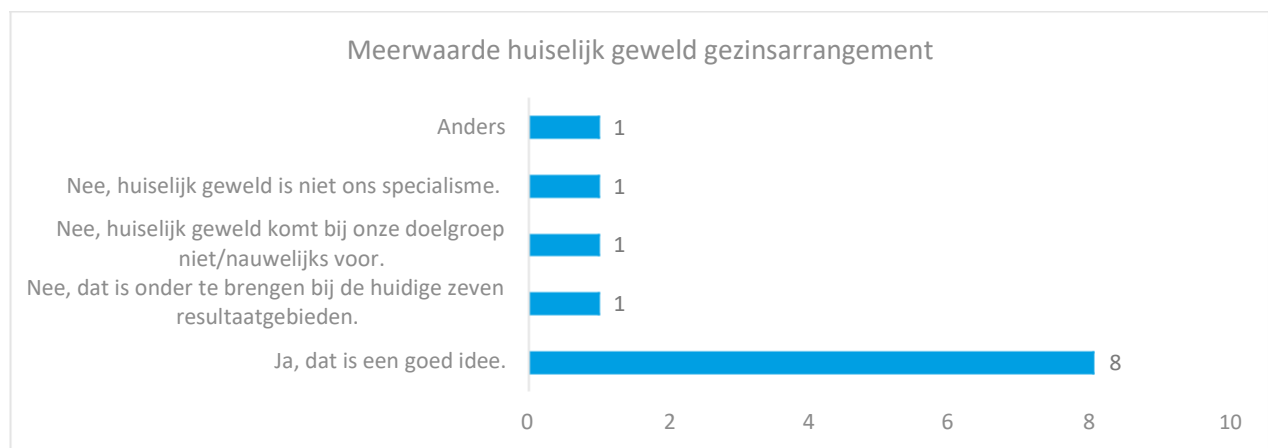
²⁰ Een registratie in het beroepsregister voor jeugdhulpverleners (Stichting Kwaliteitsregister Jeugdhulp) is mogelijk met een relevante opleiding op minimaal HBO niveau en als jaarlijks aan de bijscholings- en intervisie-eisen wordt voldaan.

2.10. Huiselijk geweld arrangement

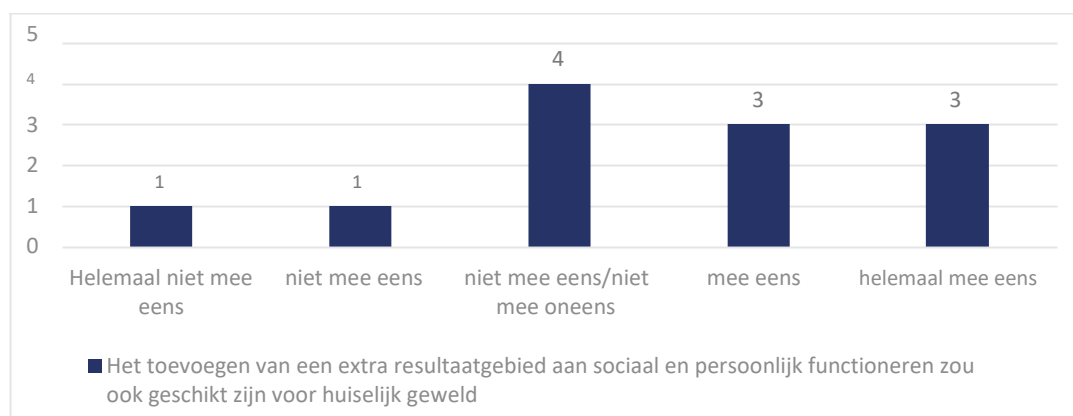
Is het haalbaar, wenselijk en effectief om een arrangement voor huiselijk geweld te realiseren?

Net zoals er bij de WMO begeleiding al wordt/werd ingezet op 'opvoedondersteuning', geven de aanbieders en hulpverleners aan dat het thema 'huiselijk geweld' nu vaak al onderdeel van de begeleiding is. De meeste aanbieders vinden het een goed idee om bovenop 'sociaal persoonlijk functioneren' ook een indicatie af te geven voor het verminderen van (de gevolgen van) huiselijk geweld. Ook hier geldt dat het voornaamste argument is dat er meer uren nodig zijn. Een aanbieder legt uit dat ze voor een huiselijk geweld arrangement is. Ze geeft een voorbeeld van vader die de pleger is en die hulp heeft van een andere organisatie. Ze heeft dan geen uren om aan de slag te gaan met veilig contactherstel met moeder en de kinderen. Een hulpverlener vertelt dat het wel lastig kan zijn om, nadat de WMO begeleider huiselijk geweld of kindermishandeling signaleert en ingrijpt, passende begeleiding te bieden als de cliënt de begeleider het ingrijpen kwalijk neemt en de vertrouwensband is geschaad. Huiselijk geweld is pittige problematiek vindt een aanbieder: 'We vinden het lastig om effectief aan de slag te gaan met huiselijk geweld in het vrijwillig kader.' Een andere aanbieder geeft aan dat huiselijk geweld van een andere orde is dan de andere resultaatgebieden die zich laten uitdrukken in meer of minder zelfredzaamheid. Een andere reden om voor een arrangement te kiezen is wederom de legitimiteit: dat je dus met het hele gezin aan de slag mag gaan.

We hebben de aanbieders gevraagd of zij heil zien in een arrangement voor huiselijk geweld. 67% vindt dit een goed idee. Een aanbieder geeft aan dat zij zelf zo'n arrangement niet willen uitvoeren: 'Wanneer er sprake is van huiselijk geweld, komt voor bij onze doelgroep, betrekken wij een andere partij erbij. Huiselijk geweld is niet onze expertise maar we willen wel samenwerken t.b.v. het gezin/de cliënt.'

We hebben ook een stelling over een huiselijk geweld arrangement voorgelegd aan de aanbieders. Deze vraag heeft ook betrekking op de vorm van het arrangement, namelijk het toevoegen van een (sub)resultaatgebied (net als bij het gezinsarrangement 1b opvoedondersteuning wordt toegevoegd). Op de stelling wordt minder enthousiast gereageerd dan de algemene vraag of een arrangement huiselijk geweld een goed idee is. Het zou wellicht kunnen dat negatieve ervaringen met het (aanvragen van het) gezinsarrangement van invloed zijn op het antwoord.

3. Conclusies

Na beantwoording van de deelvragen, die bestaat uit een opsomming van de conclusies uit de voorgaande hoofdstukken, wordt de hoofdvraag beantwoord. Daarna wordt kort ingegaan op de behoefte aan een huiselijk geweld arrangement.

1. De harde cijfers

Een groeiend aantal Rotterdamse gezinnen maakt sinds 2018 gebruik van het gezinsarrangement. Het totale aantal gezinnen is 533, waarbij sprake is van 100 herindicaties. De intensiteitstredes 'midden' en 'beperkt' worden even veel geïndiceerd (bijna 50%) en in 6% van de gevallen gaat het om 'tijdelijk intensief'. De doelgroep van de gezinsarrangementen bestaat op een enkeling na volledig uit (O)GGZ, waarvan 10% intramuraal. De aanbieders gebruiken andere termen en noemen vooral LVB, slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling, (O)GGZ en dakloosheid (al dan niet in combinatie met elkaar) en multiprobleemgezinnen.

2. Combinatie met andere indicaties

Er zijn geen cijfers over dat gezinnen tegelijk een gezinsarrangement hebben en een jeugdhulpindicatie. Aanbieders schatten dat een kwart van de kinderen een indicatie jeugdhulp heeft (geen gewogen gemiddelde). Het is onduidelijk waarom veelvuldig beide indicaties naast elkaar bestaan en daarnaast de indicatiesteller soms het gezinsarrangement beëindigt, zodra jeugdhulp wordt geïndiceerd. Naast de gezinsarrangementen hebben de cliënten in 85% van de gevallen een indicatie voor resultaatgebied 'financiën'. Dagbesteding en zelfzorg zijn bij (bijna) een vijfde van de cliënten geïndiceerd. Opvallend is dat 'huisvesting' vaak in de interviews wordt genoemd, maar niet geïndiceerd wordt.

3. Algemene ervaringen

De indicatiestellers geven het gezinsarrangement een 7,7 voor meerwaarde voor de cliënt. De cliënten zijn positief over de hulp die ze krijgen. Continuïteit en bereikbaarheid zijn voor hen belangrijk. De hulpverleners geven zeer uiteenlopende rapportcijfers. In hun toelichting zit een lijn, namelijk dat het product potentie heeft, maar nog onvoldoende uit de verf komt. Als algemene opbrengst van de begeleiding noemen cliënten vooral rust en structuur. Gevraagd naar het doel van het gezinsarrangement in eigen woorden, worden door de aanbieders antwoorden gegeven welke grofweg overeen komen met de hoofddoelen zoals gesteld voor de gemeente Rotterdam. De hulpverleners noemen dat de vertrouwensband met de cliënt van groot belang is. Cruciaal is volgens cliënten en hulpverleners dat er genoeg uren zijn voor de begeleiding en dat de looptijd lang genoeg is. Het product maakt volgens de hulpverleners niet uit, behalve dat gelegitimeerd moet worden dat de hulpverlener met opvoeding aan de slag mag gaan. Het gezinsarrangement werkt in het beste geval tweeledig: met meer uren zijn de hulpvragen sneller in beeld en is de basis sneller op orde wat indirect een positieve invloed op de opvoeding heeft, waarna gericht aan de opvoedingsvaardigheden wordt gewerkt wat voor een tweede positieve invloed zorgt. Hulpverleners benoemen dat bij hun doelgroepen het doorbreken van intergenerationele problematiek aan de hand is.

3b. Het indicatieproces

Er is veel aan te merken op het indicatieproces vinden aanbieders, hulpverleners en cliënten. Dat begint met onbekendheid van het product onder 20% van de indicatiestellers en het niet benutten van het product door de helft van de indicatiestellers die het gezinsarrangement wel kent. Hulpverleners en aanbieders geven aan dat toekenning sterk afhankelijk is van de medewerker die de indicatie stelt. Aanbieders en hulpverleners adviseren ervaren indicatiestellers in te zetten met in het bijzonder kennis van cliënten met een licht verstandelijke beperking. Daarnaast is de doorlooptijd van de aanvraag veel te lang (maanden tot een half jaar). Meerdere respondenten adviseren altijd minimaal intensiteit 'midden' toe te kennen. Veel aanbieders vragen, mede door alle knelpunten in het indicatieproces, het gezinsarrangement niet aan als ze genoeg uren (over) hebben uit de indicaties op de andere resultaatgebieden om ook opvoedondersteuning te bieden. Twee derde van de aanbieders is het eens met de stelling dat als er kinderen zijn altijd een gezinsarrangement moet worden toegekend. Het merendeel van de hulpverlener heeft aangedragen dat het gezinsarrangement voor hun doelgroep altijd zou moeten gelden. Een aantal aanbieders en hulpverleners is voorstander van het oprekken van het gezinsarrangement naar SPF plus opvoedondersteuning plus hulp aan de kinderen c.q. vindt dat er een kindarrangement zou moeten komen.

4. Toename zelfredzaamheid

We hebben gevraagd naar de effectiviteit van beide delen van het gezinsarrangement. Over de toename van zelfredzaamheid op 'sociaal en persoonlijk functioneren' (SPF) zijn de indicatiestellers redelijk positief. Dit komt overeen met de mening van de cliënten en hulpverleners. De laatste groep geeft aan dat de mate waarin wel verschilt per casus. Volgens een aantal hulpverleners is vooral bij de LVB doelgroep volledige zelfredzaamheid niet haalbaar. Het netwerk kan een positief of negatief effect hebben op de zelfredzaamheid. Randvoorwaarde voor de het verbeteren van het SPF is dat er een stabiele woonsituatie is en grip op de financiën.²¹

5. Ontwikkelingsproblemen voorkomen

De aanbieders zijn overtuigd van de meerwaarde van het gezinsarrangement in het voorkomen van ontwikkelingsachterstanden bij de kinderen. De helft vindt dat met het arrangement jeugdhulp wordt voorkomen. De (ruime) meerderheid van de indicatiestellers en aanbieders vindt dat met het gezinsarrangement de opvoedvaardigheden verbeteren. Het onderwerp 'wel of niet een goede moeder zijn' ligt gevoelig bij cliënten. Cliënten en hulpverleners benoemen vooral dat structuur van moeder naar de kinderen ontbrak en dat daar aan gewerkt is. Sommige cliënten houden zo vast aan de structuur dat dit onwenselijke inflexibiliteit tot gevolg heeft. Bijvangst van het gezinsarrangement is dat achterstanden bij de kinderen worden gesignaleerd door de hulpverleners. De noodzaak om tijd te kunnen besteden aan de ouder in relatie tot haar kinderen, wordt door de hulpverleners ook onderbouwd met de volgende begeleidingstaken: het (leren) regelen van zaken voor de kinderen, inzetten van jeugdhulp, begeleiden bij gesprekken over de kinderen, introduceren van jeugdhulpverleners, opvoedvaardigheden beoordelen (eventueel in opdracht van jeugdbescherming), begeleiden van de cliënt bij alles wat komt kijken een raadsonderzoek, jeugdbeschermingsmaatregel, inzet van Veilig Thuis en rechtszaken m.b.t. voogdij of omgang of het vergroten van opvoedvaardigheden terwijl het kind uithuisgeplaatst is. Een paar hulpverleners zouden graag (meer) aan de slag willen met de biologische vader.

6. Vorm

De WMO begeleiding en opvoedondersteuning worden meestal niet door dezelfde hulpverlener uitgevoerd. De hulpverleners maken meestal wel deel uit van hetzelfde team. Er worden veel verschillende methodieken ingezet.

7. Bijdrage aan integrale hulp

Indicatiestellers geven gemiddeld een 7,1 voor de bijdrage van de gezinsarrangementen aan de doelstelling 'integrale hulp voor gezinnen (d.m.v. één gezin, één plan). 83% van de aanbieders is van mening dat het gezinsarrangement (heel) veel bijdraagt aan een integrale aanpak voor gezinnen. Cliënten schatten dat ze ongeveer 10 hulpverleners hebben gehad. Aanbieders vinden dat wel beter kan worden samengewerkt tussen organisaties. Hulpverleners drukken zich wat sterker uit en benoemen dat soms de hulpverlening (zeer) negatief wordt beïnvloed door slechte samenwerking, waarbij onduidelijk is wie wat doet, casusregie niet belegd of effectief is en vooral de samenwerking met jeugdbescherming moeizaam gaat. Regelmatig wordt ook basishulp (een algemene voorziening) ingezet in de gezinnen, waarbij het dan meestal gaat om hulp van het CJG of het wijkteam. Acht van de twaalf aanbieders die de vragenlijst hebben ingevuld schatten dat het aantal gezinnen waarbij een ondertoezichtstelling van (één van) de kinderen voorkomt tussen de 15 en 30% ligt.

8. SKJ registratie

De helft van de aanbieders zegt dat de begeleider die opvoedondersteuning biedt altijd een SKJ registratie²² heeft. Het is voor aanbieders die in Rotterdam geen jeugdhulp (mogen) bieden lastiger om SKJ geregistreerde medewerkers in te zetten.

²¹ Zie de behoeftenpiramide van Maslov

²² Een registratie in het beroepsregister voor jeugdhulpverleners (Stichting Kwaliteitsregister Jeugdhulp) is mogelijk met een relevante opleiding op minimaal HBO niveau en als jaarlijks aan de bijscholings- en intervisie-eisen wordt voldaan.

Beantwoording hoofdvraag

In hoeverre hebben de gezinsarrangementen bijgedragen aan 1) het bevorderen van de zelfredzaamheid van ouders met betrekking tot sociaal en persoonlijk functioneren met inbegrip van opvoedvaardigheden en 2) een integrale aanpak aan het gehele gezin?

De gezinsarrangementen hebben in ruime mate bijgedragen aan zowel de toename van de zelfredzaamheid, het bevorderen van de opvoedvaardigheden en een integrale aanpak van cliënten die het arrangement hadden. De potentie van het gezinsarrangement wordt niet ten volle verzilverd door A. knelpunten en B. doordat een grote groep cliënten het gezinsarrangement misloopt. Dé werkzame factor van het gezinsarrangement is meer uren voor de begeleiding. De vorm van die het arrangement heeft is in verband met het (apart) aanvragen, eerder een min- dan een pluspunt.

Cliënten gaan er op voornamelijk op vooruit met betrekking tot rust (stabiliteit), structuur, een stabiele woonsituatie, grip op hun financiën en betere opvoedvaardigheden. De kinderen gaan er op vooruit omdat hun algemene situatie verbetert (stabiliteit), stress en daaruit voorkomend negatief gedrag bij de ouder afneemt en omdat de ouder betere opvoedvaardigheden leert.

De effectiviteit van het gezinsarrangement wordt negatief beïnvloed door:

- A. Knelpunten in de indicatiestelling en uitvoering van het gezinsarrangement en de samenwerking met andere partners
1. *Knelpunten in het indicatieproces* vormen een belemmering voor zowel het verkrijgen van het arrangement als het tijdig starten met het product. De knelpunten zijn:
 - niet kennen van het product in het algemeen
 - het niet toekennen van (voldoende intensiteit) van het product voor de cliënt (niet lang genoeg verlengen)
 - hoge doorlooptijd (wachtijden) voor een indicatie
 - En in mindere mate:
 - te vroeg afbouwen of stoppen van de indicatie
 - de (beperkte) maximale duur van intensiteit 'tijdelijk intensief'
 2. *Knelpunten in de uitvoering* vormen een belemmering voor de continuïteit, flexibiliteit en bereikbaarheid van de hulpverlening:
 - wisseling van hulpverleners
 - te weinig uren en/of de mogelijkheid om begeleiding te bieden op juiste momenten van de dag
 - te hoge caseload met een hoge administratieve last om voldoende beschikbaar te zijn voor de cliënten
 3. *Knelpunten in de samenwerking* belemmeren integrale hulp en werken volgens één plan: – te hoge verwachtingen van de WMO begeleiding t.a.v. het beoordelen en vergroten van de opvoedvaardigheden en het checken en waarborgen van veiligheid – gebrek aan afstemming tussen hulpverleners
 - dat één gezin, één plan niet lukt
 - de moeizame samenwerking met jeugdbescherming
 - onduidelijkheid over rollen (wie doet wat?)
 - het ontbreken van een casusregisseur (of onduidelijkheid over wie deze rol vervult)
- B. Het mislopen van het gezinsarrangement door een grote groep cliënten. Aangezien maar 44% van de indicatiestellers voor de gezinsarrangementen heeft geïndiceerd voor 19 aanbieders (van de 21) en omdat aanbieders en hulpverleners benoemen dat het gezinsarrangement ook regelmatig niet wordt geïndiceerd terwijl er wel kinderen of ook opvoeddoelen zijn, is duidelijk dat niet iedereen in de doelgroep nu profiteert van het gezinsarrangement.

Huiselijk geweld

Is het haalbaar, wenselijk en effectief om een arrangement voor huiselijk geweld te realiseren?

Bij aanbieders is een wens om meer uren te besteden in gevallen van huiselijk geweld, waarbij ze met het hele gezin aan de slag mogen gaan. Ze zien de noodzaak om begeleiding te bieden in deze gevallen en alhoewel ze nu ook vaak met het thema 'huiselijk geweld' aan de slag gaan hebben ze nu onvoldoende ruimte om dit goed te doen.

4. Aanbevelingen

De aanbevelingen die we doen zijn gericht aan de gemeente Rotterdam en bevinden zich in de invloedssfeer van de gemeente.

1. Ken extra begeleidingsuren (gelijk aan de huidige intensiteit 'midden') toe aan alle gezinnen met een indicatie voor 'sociaal en persoonlijk functioneren' met kinderen onder de 18 jaar en aanstaande moeders.²³

Onze verwachting is dat de bijvangst van het doorvoeren deze aanbeveling is dat de administratieve lasten, en daarmee de kosten voor overhead, voor zowel de indicatiestellers, aanbieders en individuele hulpverleners afnemen. Minder aanvragen heeft een positief effect op het oplossen van de wachttijden voor indicatie. Ook de onzekerheid over de (her)indicatie en de tijd dat cliënten geen passende hulp krijgen nemen af. Kortom, deze aanbeveling lost ook andere knelpunten op, dan het alleen het knelpunt dat een groep cliënten het gezinsarrangement misloopt.

Een tweede optie is het standaard toekennen van 'opvoedondersteuning' indien sprake is van minimaal SPF op intensiteitstrede 'midden', 'midden/intensief' of 'intensief' (69% van de cliënten met een gezinsarrangement). Voor de overige intensiteitstredes SPF kunnen dan aanvragen gedaan worden die per aanvraag worden beoordeeld.

2. Verbeter het indicatieproces op alle knelpunten genoemd op de vorige pagina bij A.1.²⁴ Dus:
 - Geef bekendheid aan het gezinsarrangement bij alle indicatiestellers
 - Neem de intensiteitstrede 1b in de aanvraag over van de aanbieder die de aanvraag doet zonder cliënt te spreken (tenzij er gegronde redenen zijn dat de intensiteitsafweging niet leidt tot passend hulp)
 - OF als de aanbieder de aanvraag niet doet: maak een beter afwegingskader om de intensiteit te bepalen
 - Neem meer tijd voor de indicatiegesprekken (indien een gesprek wél nodig is)
 - Neem meer tijd voor het verzamelen van bestaande informatie om tot een passende indicatie te komen
 - Verhoog de kwaliteit van de indicatiestelling door medewerkers te scholen en ervaren medewerkers aan te nemen
 - Los de wachtlijsten bij de wijkteams op
 - Neem bij herindicatie de aanvraag van de aanbieder over (tenzij er reden is om aan te nemen dat de aanbieder niet in staat is om een intensiteitsafweging te maken)
3. Hef eventuele belemmeringen op in de indicatie of financiering van aanbieders, die flexibele inzet van het gezinsarrangement in de weg zitten (inzet op alle momenten van de dag, dagen van de week en een wisselend aantal uren per week).
4. Stimuleer dat opvoedondersteuning wordt uitgevoerd door SKJ geregistreerde medewerkers, maar stel het (nog) niet als eis. Onderzoek of het tarief voor WMO begeleiding een belemmering is om SKJ geregistreerde medewerkers te werven en behouden (waarbij aan de eisen voor bijscholing, intervisie en werkbegeleiding wordt voldaan).
5. Ga aan de slag met het realiseren van extra begeleidingstijd bij cliënten bij wie huiselijk geweld actueel is. Doe onderzoek naar van welke taken en hoeveel benodigde uren sprake is als gezinnen te maken hebben met huiselijk geweld. Verzin een simpele, doeltreffende vorm om de extra uren toe te kennen en heb daarbij oog voor de benodigde bekwaamheid van de aanbieder en haar medewerkers.
6. Ga stadsbreed aan de slag bij WMO en jeugd met het invoeren van een eenduidige rolverdeling voor de hulpverleners, indien meerdere aanbieders betrokken zijn, en heb daarbij extra aandacht voor casusregie. Ga pragmatisch om met de invulling van 'één gezin één plan' en leg niet op dat er één papieren plan per huishouden moet zijn.
7. Kijk of je de indicatie voor een gezinsarrangement al kunt afgeven als een cliënt zwanger is.
8. Voer over een jaar, als drie jaar lang extra uren voor gezinnen met kinderen worden geïndiceerd, alsnog een analyse uit op het dempingseffect hiervan op 'opvoedondersteuning door de wijkteam' en 'specialistische jeugdhulp'. Gebruik 2020 om een manier te vinden om de data van WMO en jeugdhulp te combineren.

Verschillende aanbieders en hulpverleners roepen op om de scheidslijn tussen WMO en jeugd op te heffen en/of te komen tot integrale budgetten. Voor het gezinsarrangement hebben we hiervoor geen concrete aanbeveling. We willen dit punt wel genoemd hebben.

²³ Tenzij contact tussen de cliënt en de kinderen er niet is én ook niet gewenst is door de cliënt. Geef alle aanbieders voor tegoedbonnen voor 'tijdelijk intensief', die ze zelf over het jaar kunnen verdelen over hun cliënten. Stel het aantal vast n.a.v. de zwaarte van hun doelgroep en/of het zorggebruik van 2018 en 2019. Evalueer na een jaar.

²⁴ Als aanbeveling 1 wordt uitgevoerd, is aanbeveling 2 overbodig. Echter omdat aanbeveling 2 breder van toepassing is dan alleen resultaatgebied 1b willen we de gemeente Rotterdam met klem aanraden sowieso met deze aanbevelingen aan de slag te gaan.

5. Bijlagen

Bijlage 1 Tabel met respondenten

Aanbieder	geleverdAantal	Geleverd	Contract	Soort	clientinterview	Hulpverlenersinterview	managerinterview	aanbiederVragenlijst
Antes/Bouman/Youz	1	x		Geleverd geen contract				
ASVZ	36	x	x	Contract en geleverd				1
Centrum voor Dienstverlening	407	x	x	Contract en geleverd	1	1	1	1
Fier Fryslan Wmo	12	x	x	Contract en geleverd				1
Humanitas DMH	8	x	x	Contract en geleverd				1
Impegno	7	x	x	Contract en geleverd			1	1
Jan Arends	1	x	x	Contract en geleverd				
Jeugdprofs B.V.	2	x		Geleverd geen contract				
Laurents	4	x	x	Contract en geleverd	3	2		1
Leger des Heils	166	x	x	Contract en geleverd		1		1
Lelie Zorggroep	4	x	x	Contract en geleverd				1
Middin	32	x	x	Contract en geleverd				
MOB	1	x		Geleverd geen contract				
Nico Adriaans Stichting	1	x		Geleverd geen contract				
Pameijer	49	x	x	Contract en geleverd				
Parnassia Groep	2	x		Geleverd geen contract				
PGB-houders	2	x		Geleverd geen contract				
Profila Zorg	3	x	x	Contract en geleverd				
Stichting Arosa	70	x		Geleverd geen contract				1
Stichting Enver	20	x		Geleverd geen contract				
Stichting Jong Rotterdam	3	x		Geleverd geen contract				
Stichting Prokino Zorg	67	x	x	Contract en geleverd				1
Stichting Zuidwester	6	x	x	Contract en geleverd		2		1
Timon	57	x	x	Contract en geleverd	1	1	1	
ZORGFAMILIE RIJNMOND B.V.	2	x	x	Contract en geleverd				
De Zellingen	0		x	Contract en niet geleverd				1
Stichting Perspektief	0		x	Contract en niet geleverd				
Stichting Corridor Dienstverlening	0		x	Contract en niet geleverd				

Bijlage 2 Combinatie van opvoedondersteuning met andere resultaatgebieden

1. Sociaal en persoonlijk functioneren	Unieke cliënten
Beperkt	53
Beperkt/midden	114
Intensief	21
Midden	241
Midden/intensief	102

2. Ondersteuning en regie bij het voeren van een huishouden	Unieke cliënten
2 basis	4
3 basis	3
Vrije intensiteit basis	3
Vrije intensiteit hoog	4
Vrije intensiteit laag	1

3. Financiën	Unieke cliënten
Beperkt	274
Midden	144
Tijdelijk intensief	36

4. Dagbesteding	Unieke cliënten
Beperkt (1-2 dagdelen)	82
Beperkt/midden (3-4 dagdelen)	5
Midden (5-6 dagdelen)	3

5. Ondersteuning bij zelfzorg en gezondheid	Unieke cliënten
Beperkt	79
Midden	28
Midden/intensief	2

6. Huisvesting	Unieke cliënten
Geen records	0

7. Mantelzorgondersteuning zodat de cliënt langer thuis kan wonen	Unieke cliënten
Geen records	0

8. Nacht toezicht	Unieke cliënten
Ambulante wacht	13
Slapende wacht	3
Vaste wakende wacht	36

Bijlage 3 Vragenlijst indicatiestellers

Evaluatie Indicatiestelling Gezinsarrangement**introductie**

Na de decentralisaties van de WMO en jeugdhulp in 2015 is ingezet op het samenvoegen van de zorg voor de volwassenen en kinderen in Rotterdams gezinnen met een hulpvraag.

Bij cliënten met thuiswonende minderjarige kinderen kan onder bepaalde voorwaarden een gezinsarrangement ingezet worden. Ouders kunnen door hun beperkingen ook professionele ondersteuning nodig hebben bij de opvoeding van de jeugdige.

Opvoedondersteuning is een onderdeel van het gezinsarrangement. Daardoor is de opvoedondersteuning een integraal onderdeel van de ondersteuning die door dezelfde aanbieder geboden wordt.

Voorwaarden voor een gezinsarrangement zijn:

- Minimaal één van de ouders heeft ondersteuning nodig bij het sociaal persoonlijk functioneren;
- Opvoedondersteuning is nodig om te voorkomen dat er ontwikkelingsproblemen bij het kind ontstaan;
- Het kind zelf heeft geen Jeugdhulp nodig.

De gemeente is benieuwd naar de ervaringen met dit gezinsarrangement.

Hieronder tref je een aantal korte vragen aan die gaan over jouw ervaringen met het indiceren van dit arrangement.

1. Bij welke organisatie/wijkteam werk je?

2. Was je bekend met de mogelijkheid tot een indicatie gezinsarrangement?

- ☐ Ja
- ☐ Nee (ga naar het einde van de vragenlijst)

3. Heb je al eens een gezinsarrangement geïndiceerd?

- ☐ Ja
- ☐ Nee (ga naar het einde van de vragenlijst)

4. In hoeverre vind je het gezinsarrangement over het algemeen een meerwaarde hebben ?

Helemaal geen meerwaarde Neutraal Veel meerwaarde

☐ ☐ ☐ ☐

5. In hoeverre draagt het gezinsarrangement bij aan:

	Helemaal geen bijdrage	weinig bijdrage	enige bijdrage	Veel bijdrage	Heel veel bijdrage
De zelfredzaamheid van ouder(s) op het persoonlijk en sociaal functioneren	☐	☐	☐	☐	☐
De opvoedvaardigheden van de ouder(s)	☐	☐	☐	☐	☐

6. In hoeverre zorgt het gezinsarrangement voor een meer integrale aanpak van het hele gezin?

Helemaal niet neutraal Helemaal wel

☐ ☐ ☐

7. Als je iets wilt toelichten of een andere opmerking hebt, kan dat hier

Ik ben klaar! Sla mijn antwoorden op.

Bijlage 4 Vragenlijst aanbieders

Evaluatie gezinsarrangement

Introductie

Na de decentralisaties van de WMO en jeugdhulp in 2015 is ingezet op het samenvoegen van de zorg voor de volwassenen en kinderen in Rotterdamse gezinnen met een hulpvraag.

Bij cliënten met thuiswonende minderjarige kinderen kan onder bepaalde voorwaarden een gezinsarrangement ingezet worden. Ouders kunnen door hun beperkingen ook professionele ondersteuning nodig hebben bij de opvoeding van de jeugdige.

Opvoedondersteuning is een onderdeel van het gezinsarrangement. Daardoor is de opvoedondersteuning een integraal onderdeel van de ondersteuning die door dezelfde aanbieder geboden wordt.

Voorwaarden voor een gezinsarrangement zijn:

- Minimaal één van de ouders heeft ondersteuning nodig bij het sociaal persoonlijk functioneren;
- Opvoedondersteuning is nodig om te voorkomen dat er ontwikkelingsproblemen bij het kind ontstaan;
- Het kind zelf heeft geen Jeugdhulp nodig.

De gemeente is benieuwd naar de ervaringen met dit gezinsarrangement. Hieronder treft u vragen aan die gaan over uw ervaring met de uitvoering van dit arrangement. Een aantal vragen gaan over uw persoonsgegevens. Deze worden niet met de gemeente gedeeld, maar zijn nodig om contact te kunnen zoeken mochten er onduidelijkheden zijn.

***Vereist**

1. Email address *

Persoonsgegevens

2. 1. Wat is uw naam? *

3. 2. Wat is de naam van uw organisatie? *

3. Wat is uw functie? *

4. Wat is uw telefoonnummer? *

5. Heeft u een contract met de gemeente Rotterdam voor het bieden van gezinsarrangementen? *

- ☐ Ja
☐ Nee

7. 6. Heeft u een contract met de gemeente Rotterdam voor het bieden van jeugdhulp? *

Markeer slechts één ovaal.

- ☐ Ja
☐ Nee

Doelgroep

8. 7. Aan welke doelgroep biedt u (voornamelijk) gezinsarrangementen? *

8. Aan welke cliëntgroepen wordt het gezinsarrangement geboden binnen uw organisatie? *

Vink alle toepasselijke opties aan.

☐ (0)GGZ

☐ VB Intramuraal

☐ VB Extramuraal

☐ Jeugd

Anders: ☐ _____

Inhoud hulpverlening gezinsarrangement

10. 9. Wat is volgens u het doel van het gezinsarrangement? *

10. Wat is van uw organisatie de top drie van opvoedthema's binnen het resultaatgebied opvoedondersteuning?

Vink alle toepasselijke opties aan.

	1	2	3
De aanpak van de opvoeding en het ouderschap in het algemeen	☐	☐	☐
De fysieke ontwikkeling van kinderen: gezondheid en kinderziektes	☐	☐	☐
Ongehoorzaam, lastig of ander problematisch gedrag	☐	☐	☐
Consequent zijn, grenzen stellen, laten gehoorzamen en corrigeren of straffen	☐	☐	☐
Emotionele problemen zoals zelfvertrouwen, onzekerheid en (faal)angst	☐	☐	☐
De schoolprestaties van het kind	☐	☐	☐
De periode van de puberteit	☐	☐	☐
Overig	☐	☐	☐

12. 11. Als u bij de vorige vraag "overige" in de top 3 heeft gescoord, geef dan hier aan om welk opvoedthema het gaat

12. Van welke methodiek(en) voor opvoedondersteuning wordt gebruik gemaakt? *

13. Hoe vaak komt het voor dat er naast het gezinsarrangement, er ook al basishulp (zonder indicatie) wordt geboden aan kinderen binnen deze gezinnen? *

- ☐ Nooit
- ☐ Zelden
- ☐ Soms
- ☐ Vaak
- ☐ Altijd

15. 14. Wanneer er ook sprake is van basishulp in deze gezinnen, wie heeft deze basishulp dan meestal geregeld?

Markeer slechts één ovaal.

- ☐ Onze WMO organisatie
- ☐ Ouders zelf
- ☐ Een andere instantie, zoals het wijkteam, school, jeugdgezondheidszorg of CJG

15. Welke organisaties voor basishulp zijn regelmatig actief in deze gezinnen met een gezinsarrangement?

Vink alle toepasselijke opties aan.

- ☐ CJG
☐ Wijkteam
☐ Basis GGZ

Anders: ☐ _____

17. 16. Naar schatting bij hoeveel procent van de gezinnen met een gezinsarrangement heeft/hebben één of meerdere kinderen ook een indicatie voor jeugdhulp? *

18. 17. Welke intensiteitstrede is het meest gebruikt bij het resultaatgebied opvoedondersteuning? *

Markeer slechts één ovaal.

- ☐ Beperkt
☐ Midden
☐ Tijdelijk intensief

19. 18. Met welk cijfer beoordeelt u de samenwerking met: *

Markeer slechts één ovaal per rij.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Jeugdbescherming	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Veilig thuis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wijkteam(s)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
CJG	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Basis GGZ	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

◀
▶

19. Hoe wordt het gezinsarrangement uitgevoerd? *

- ☐ De WMO begeleiding en de opvoedondersteuning worden door dezelfde hulpverlener geboden
- ☐ De WMO begeleiding en de opvoedondersteuning worden soms wel en soms niet door dezelfde hulpverlener geboden
- ☐ De WMO begeleiding en de opvoedondersteuning worden door verschillende hulpverleners geboden

21. 20. Heeft de hulpverlener die de opvoedondersteuning biedt een SKJ registratie? *

Markeer slechts één ovaal.

- ☐ Ja, altijd
- ☐ Meestal wel
- ☐ Soms
- ☐ Meestal niet
- ☐ Nooit

22. 21. Maakt uw organisatie gebruik van onderaannemers voor de uitvoering van opvoedondersteuning? *

Markeer slechts één ovaal.

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Indicatiestelling en beschikkingen

22. Voor hoeveel procent WMO cliënten waar sprake is van hulpvragen m.b.t. de opvoeding heeft u (naar schatting) een gezinsarrangement beschikt gekregen?

*

23. Wie is voor uw organisatie de belangrijkste indicatiesteller voor het gezinsarrangement? *

- ☐ Wijkteam
- ☐ Centraal onthaal
- ☐ Jongerenloket
- ☐ Vraagwijzer

25. 24. Met welk cijfer beoordeelt u de kwaliteit van de volgende indicatiestellers (m.b.t. het indiceren van het gezinsarrangement?) *

Vink alle toepasselijke opties aan.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Wijkteam	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Centraal onthaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jongerenloket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vraagwijzer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

26. 25. Naar schatting bij hoeveel procent van de gezinnen met een gezinsarrangement heeft/hebben één of meerdere kinderen een ondertoezichtstelling (uitgevoerd door een gezinsvoogd)? *

Het effect van een gezinsarrangement

26. In hoeverre draagt het gezinsarrangement bij aan: *

Markeer slechts één ovaal per rij.

	Helemaal geen bijdrage	Weinig bijdrage	Enige bijdrage	Veel bijdrage	Heel veel bijdrage
Het verbeteren van de opvoedvaardigheden	☐	☐	☐	☐	☐
Een integrale aanpak voor jeugd en volwassenen (één gezin, één plan, één budget)	☐	☐	☐	☐	☐

28. 27. Voorkomt het gezinsarrangement, volgens u, ontwikkelingsachterstanden bij kinderen? *

Markeer slechts één ovaal per rij.

	Helemaal niet	Meestal niet	Soms	Meestal wel	Helemaal wel
Het gezinsarrangement voorkomt ontwikkelingsachterstanden bij kinderen:	☐	☐	☐	☐	☐

29. 28. Beantwoord de volgende stellingen *

Markeer slechts één ovaal per rij.

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee eens	Helemaal mee eens
Er moet bij een wmo arrangement als er kinderen in het gezin zijn altijd een gezinsarrangement worden ingezet	☐	☐	☐	☐	☐
Het toevoegen van een extra resultaatgebied aan sociaal en persoonlijk functioneren zou ook geschikt zijn voor huiselijk geweld	☐	☐	☐	☐	☐
Het inzetten van het gezinsarrangement draagt bij aan minder hulpverleners in het gezin	☐	☐	☐	☐	☐
Het gezinsarrangement voorkomt dat er later jeugdhulp ingezet moet worden	☐	☐	☐	☐	☐

Advies en verbeterpunten

29. Ziet u meerwaarde in een huiselijk geweld arrangement? Hierbij wordt bovenop sociaal en persoonlijk functioneren een specifieke indicatie gegeven voor het verminderen (van de gevolgen) van huiselijk geweld. *

- ☐ Ja, dat is een goed idee.
- ☐ Nee, dat is niet nodig want een ondersteuningsvraag over huiselijk geweld is onder te brengen bij de huidige zeven resultaatgebieden.
- ☐ Nee, dat heeft voor ons geen meerwaarde. Huiselijk geweld komt bij onze doelgroep niet/nauwelijks voor.
- ☐ Nee, dat heeft voor ons geen meerwaarde. Huiselijk geweld is niet ons specialisme. Wij kunnen dergelijke hulpverlening niet bieden.
- ☐ Anders: _____

31. 30. Zijn er interne verbeteringen mogelijk m.b.t. hoe uw organisatie de gezinsarrangementen uitvoert? Zo ja, welke?

32. 31. Heeft u advies aan de gemeente voor wat betreft de gezinsarrangementen?

33. 32. Heeft u verbeterpunten voor de indicatiestelling?

Marije Nul23
Marije Schotpoort
06 - 28779176
Nul23.nl

Vormgeving:
Tibor van den Broek
06 - 41535445